Контрольный экземпляр

70 ОКТЯБРА НАЬКЪАГIА

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 7 НОЯБРЬ, 1987 ШУ. ★ № 134 (7480). ★ Мах 3 кап.

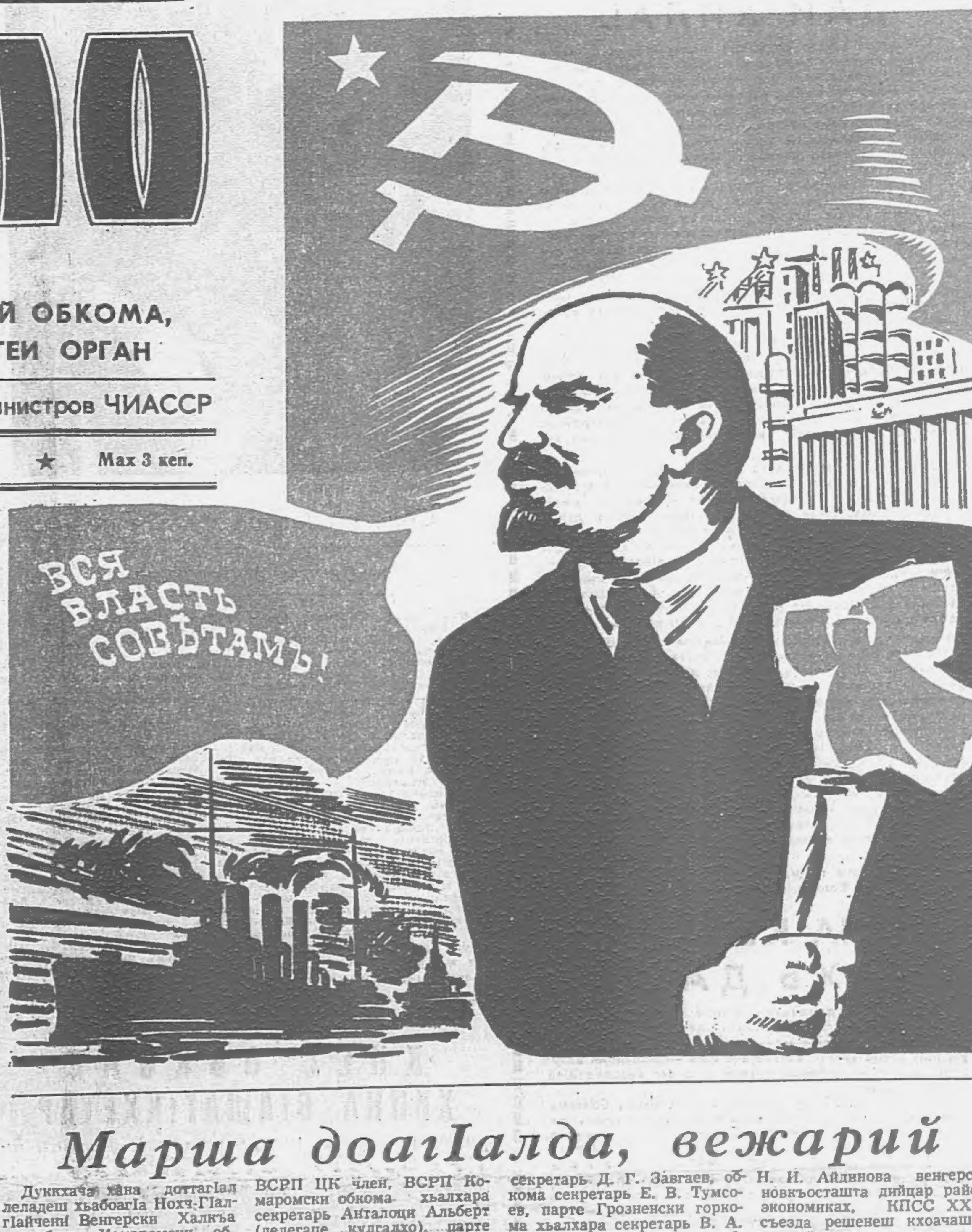

КЕРДА ЗАМА ХЬАЙИЙЛЛА ДИ

Тахан вай Сийлахь-йоккхача Даьхено белгалдоаккх Октябра Коталон ди — адамле дегIаахара никъ овлангара хийца, керда зама дIайолаялар дIакхайкадаь — XX-ча бIаьшерен эгтара боккхагIа лоархIам бола событи. Ер советски халкъа а планета берригача дог цIенача наьха а дукхагIа деза цIей да. Из вай низашка, социализмана карагIдаьнначунга бокъонца хьажар да. Из вай баьча наькъа итогий вай коталон лакхенгара уйла яр а вай обществана хьалхашка оттадаьча кердача декхарий лоархIам бар а да.

Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце цIейна советски халкъ накъаденад КПСС XXVII съездо белгалъяь мохк экономически социальни дегIабоалабара геттара йоккха программа кхоачашъяра тIехь шерра лоаттабеча къовсама къаьстта лоархIамечен бехктокхамечен хана. Къаьстта лоархIаме решенеш тIаийцар Центральни Комитета январски июньски (1987 ш.) Пленумашка. Цар партии халкъи кийчдир перестройка теореца, оарцагIдоах социализма динамизм хилийтен дегIаухилга сихден лаьрхIа кхы а кIоаргагIа, кардинальни реформаш, денале а хьинаре а гIулакхаш дара. Парте лаьца никъ ленински васкеташта тешаме хилара куц, Октябра гIулакх кхоачашдара, творчески дегIадоаладара къаьгта бола хьокхам ба. Вай тешаш да чIоагIа дIадехачун, лохачун, бакъдолчун, критикан гласностен атмосфера массанахьа чIоагIлуш хилара. Перестройка чIоагIа езаш да халкъ, болхлой класс. Из тешавеш дувц къахьегамхоша редакце ухийтача дукхача письмош тIа. Цар дика а хеташ дувц шоай коллективаша доахача толамех, карагIдаьннарех, дог цIена хоам бу перестройка процессе шоаш беча балха тIа новкъарле ечох.

Октябро, социализмо дукха дика хIама деннад вай республика халкъашта. Сийлахь - боккха Октябрь хиннабецаре, сийлахь - доккхача эрсий халкъо дог цIена вежарашха новкъостал даьдецаре Советски Iаьдал латтача шерашка промышленни производства боарам хIама ца эшшаш 60-зза лакхбе йиш хургьяри, чIоагIа дегIаена, тоалуш йола республика а хинна дIаотталургьяри тIехьайнса, йицъенна, къе а пачхаьа охранка цхьаккха йоакхо ца яь а йола Нохч-ГIалгIайче?

Кховзткъе итт шера крае хинна геттара доккхий хувцамаш ма дарра дувц укх цифраша: таханарча къахьегама цхьан дийнахьа Нохч-ГIалгIайчене йоаккх 6 миллион киловатт-сахьат электроэнерги, 4,6 миллион кубометр газ, хьаю 700 эзар сомал тIех мах бола тайп-тайпара оборудовани. Республике цхьан дийнахьа 5 миллион сом гаргга мах бола промышленни продукци хьаю.

Экономике даьхача толамаша йиш хилийтар лоаман края къахьегамхой вахара хьал тоаде, образовани, культура, Iилма, искусство дегIайоалае. 1917 шера хиннача переписа данneeгIа лоамарошта юкъе грамотни бола нах 5 процентал дукхагIа бацар, Россе 48 къам дар шоай меттала йоазув доацаш, царца нохчийи гIалгIайи болаш. ХIаьта хIанз юкъарча образоване 600 школе дешаш 300 эзар совгIа саг ва. Царна хьехаш дика вийчвенна 13 эзар преподаватель ва. Кхаь вузен юкъерча специальни дешара 12 заведенен дешаш 26 эзар студент ва. ХIанз республике беркате болх беш 600 совгIа тайп-тайпара Iилманхо ва.

Боккхача интернациональни чулоацамца диза да лоаман края культурни вахар. Республике меттел, гаьнна цул арахьа а йовзаш, лоархIаш я Нохч-ГIалгIайчен дуккхача поэтий, писателий, художникий, сцена мастерий, музыкальни халхарен коллективай къаьгта йола говзал. Къаман а дунен а хореографе дикагIйола традицеш шийна чулаьцай СССР халкъа артиста, Социалистически Къахьегама Турпала Эсамбаев Махьмуда ше санна кхы йоацача искусствас.

Дийца варгвац лоаман крайна Октяброн Советий Iаьдалон деннaчох. Цу дуьхьа цIенча дегца дагайоагIа республика къахьегамхошта цIий Iодохийташ тIом лоаттабеш Советски Iаьдал лорадаьрий цIераш. Халкъа турпалий Гикало Николая, Шерипов Асланбека, Ахриев ГIапура, революце кхыча дуккхача турпалий а цIераш, хIанзарча кагирхошта бола бокъонцарча интернационализман классови сакхетамен къаьгта бола хьокхам ба уж. Цунна тешал ду Советски Эскара ДРА-рча йоккха йоацача контингентаца а болаш, вай кагийча наха тIема интернациональни декхар кхоачашдеш къонахчали денали долча гIулакхаша. Нохч-ГIалгIайченера 1300 зIамигача саго денал долаш дакъа лаьцар Афганистанерча бирсача довнашта юкъе. 200 совгIа волчоа доккхий тIема совгIаташ деннад афгански лаьтта денале гIулакхаш дарах. Интернациональни декхар кхоачашдеча къаьстта доккха денал долаш хиларах Советски Союза Турпал яха еза цIи еннай (веннaчул тIехьагIа) Демченко Георгенен Аушев Русланан. Цар цIераш мехка йовз.

Тахан хIара республикага йиш я мехка юкъарча гIулакха юкъе денгара денга дукхагIа дакъа лаца. Из дакъа доккхагIа ме хул Октябра даьхен экономически оборонни низ чIоагIагIа хургба. Сийлахь - боккхача Октябра 70 шу дизара накъаболхаш Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша дукхагIа гIулакхаш дир XII пятилетка шоллагIча шера планаш кхоачашъяра. ЧIоагIа хьалдийцар таханарча цIейца дувзаденна КПСС ЦК даь Кхайкарал. Цу дезача ден сийна доккхий социалистически декхараш тIаийцар 160-нел совгIа йолча предприяте, эзарнел дукхагIча цехаша, фермаша, бригадаша. Уж кхоачашде дуккхача коллективаша производство дегIайоалаяра, балха эффективность а дикал а лакхъяра пайда ийцар кхоачамех.

Цейна хьалхарча социалистически яхьа юкъе дакъа лоацарех дукхагIбараша рапорт делар шоаш тIаийца декхараш ханал хьалха кхоачашдаь хиларах. Царна юкъе я Грозненски района «Советская Россия» яхача колхоза. Надтеречни района «Гвардейский», Наьсарен района «Назрановский» совхозий, Шелковски района племенной заводa коллективаш. «Промавтоматика» НПО опытни завода, «Оргтехника» производственни объединене, электромеханически, Грозненски химически заводий коллективаша дикка лакхдаьд производства боарамаш. Дика болх бу «Грознефть» производственни объединене, Грозненски ремонтно-механически, минеральни хий доаккхача Серноводски заводий, кхыча предприятей коллективаша.

ХIанз Нохч-ГIалгIайчен коллективаша, берригача мехка а санна, кхоачамаш ма могга дукхагIа гIулакха юкъеозарен цу кIийлен тIа производства эффективность лакхъярен никъ лаьцаб. Хьахийна дика толамаш чIоагIде, экономически дегIаахара темпаш лакхъеза. Перестройка дIахояхьа, кIоаргьяла езаш я. Из къаьстта белгалдаьккхар Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 70 шу дизара хетаяьча КПСС Центральни Комитета, СССР Лакхехьарча Советен РСФСР Лакхехьарча Советен цхьана хиннача торжественни заседане КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева яьча доклада тIа.

Перестройка деррига халкъа йола, дерригача кердачоа, дикагIдолчоа, прогрессивни долчоа йола творчески лаборатори хила еза. Къаьстта теркам тIабахийта беза порядок оттаяра, дисциплина чIоагIъяра, организованноста, рузкъан кхоми хьурмати дара дешашта. Предприятех (объединенех) долча Закона, хозрасчета, коллективни подряда хьакъехьа мел дар — лоацца аьлча боахама кердача механизма ерригa элементаш дика кхетае а халкъа боахама ерригача участкашка кхетамца пайда эца а беза.

Сийлахь - боккхача Октябра 70 шу дизара цIей дездеш республика къахьегамхой, берригa советски нах а санна, творчески уйлаех биза ба, бIубенна кхоаненга а хьеж.

Юбилейна хетаяь

Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузача юбилейна хетадаь дола цIей дездела республика столица Грозне дIадоладелар Октябрьски революци дIайолаяьча сийлахь - воккхача баьчча В. И. Ленина памятника юхе зизаш дахкарца.

Цига дакъалаьцар республика кулгалхоша, Венгрерча Комаромски областерча хьаьшаша, Грознерча а районашкарча а предприятей викалаша.

Цул тIехьагIа делегацеш хьайоагIа республикански театрально - концертни зале.

12 сахьат даьлча президиуме моттигаш дIалоац КПСС ЦК члена, КПСС Нохч - ГIалгIай обкома хьалхарча секретара В. К. Фотеева. Республика Лакхехьарча Совета Президиума председатела Х. Х. Бокова, Министрий Совета председатела М. А. Керимова. ВСРП Комаромски обкома хьалхарча секретара А. Анталоцис, парте обкома секретараша, бюро членаша, парте, тIема, къахьегама ветеранаша, производстве хьалхалаттараша.

Сийлахьча Октябра 70 шу кхачара лаьрхIа йола КПСС Нохч - ГIалгIай обкома, Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета торжественни заседани хьалхара дош оалаш хьаелл НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела Х. Х. Бокова.

Ек Пачхаьалкхен гимн.

Торжественни заседане дакъалацархоша массане а дог раьза долаш Сийлен Президиум хорж КПСС ЦК Генеральни секретарь нов. М. С. Горбачев керте латта КПСС ЦК Политбюро.

Сийлахьча Октябра 70 шу кхачара хетаяь доклад ю КПСС Нохч - ГIалгIай обкома хьалхарча секретара В. К. Фотеева.

Торжественни заседане дакъалацархой, царга гIолла республика берригa къахьегамхой сийлахьча юбилейца даькъала бувцаш къамаьлаш дир республике юххьанцара нарком хиннача Д. Г. Плаксенкос, Грозненски района «Советская Россия» яхача колхоза председатела С. А. Ахмадова, Назрановски «Электроинструмент» яхача завода слесара, НГIАССР Лакхехьарча Совета депутата А. М. Котиева, мехкдаьтта института доцента, Советски Союза Турпалхочо Ш. С. Абрамова, ВСРП Комаромски обкома хьалхарча секретара А. Анталоциса, В. И. Ленина цIерагIча ГНПЗ воккхагIа волча оператора Н. И. Ведерникова, Грозненски военни гарнизона эпсара П. А. Соколова, номер 7 йолча СМУ бригадира Т. И. Латышевас, парте ветерана С. К. Казалнева, «Красный молот» яхача завода болхлочо, ВЛКСМ XX съезда делегата С. С. Дугушева. Х. Нурадилова цIерагIча Нохч - ГIалгIай пачхаьалкхен драматически театра актрисас Т. Яндиевас.

ДIакхайкаду Сийлахьбоккхача Октябра 70 шу дизара хетаяь торжественни заседани йистеялар.

Массане хьал а гIайтте Интернационал оал.

Цул тIехьагIа заседане дакъалаьцараштa искусства мастераша доккха концерт оттадир.

Марша доагIалда, вежарий

Дуккхача хана доттагIал леладеш хьабоагIа Нохч-ГIалгIайчени Венгерски Халкъа республика Комаромски областен къахьегамхой.

Иштта, самардийнахьа Грозне хьакхаьчар Венгерски социалистически болхлой парте Комаромски обкома делегаци.

Цо дакъалоацаргда Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара хетаяьча юбилейни торжествашка.

Делегацена юкъебоагIа — ВСРП ЦК член, ВСРП Комаромски обкома хьалхара секретарь Анталоци Альберт (делегаце кулгалхо), парте Орослаьньски горкома хьалхара секретарь Ковач Матиаш, ВСРП Комаромски обкома член, г. Татерча кIувсаш деча фабрика слесарь-наладчик Тесери Имре, ВСРП Комаромски обкома инструктор Рекетеи Иштван.

Аэропорте делегацена дуxьала баьхкабар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома шоллагIа секретарь Д. Г. Завгаев, обкома секретарь Е. В. Тумсоев, парте Грозненски горкома хьалхара секретарь В. А. Куценко, г. Грозне а республика а кхыбола партийни болхлой. Пионераша зизаш делар хьаьшашта. Къоначa артисташа вайнаьха халхар дир. Цу дийнахьа Комаромски областера ена делегаци хилар Шалински районе. КПСС райкоме доттагIлен вIашагIкхетар хилар. КПСС райкома хьалхарча секретара Н. И. Айдинова венгерски новкъостаьшта дийцар района экономиках, КПСС XXVII съезда решенеш кхоачашъеча районерча къахьегамхоша доахача толамех.

Хьаьший хилар «Шалинский» яхача совхозе. Боахама директора А Алаудинова дийцар дезала подряд юкъейоалаярах шоашта доалача беркатах.

Иштта венгерски хьаьший хилар «Пищемаш» яхача заводе, кхычахьа.

ОСМИЕВ Хьамзат

БАРЖАШ ЛАТТ ОКТЯБРЬ

Йоачанца тIадена
Къувкъа ди ма дацар
Гаьнарча гIинбухе
Цу бийсана дийттар —
Керда зама кхайкош
Ювла заллаш яр.

Малхбоале летаю
ТIоан сердал ма яцар
Халбата из боадо
Чувхаеш ва лийлхар —
«Аврора» кхувсача
Цу пхорчий алаш дар.
Вай халкъий
маьженех
Буржолаш легадеш,
Хьарам хьакъ диарий
Зовза ка эгаеш
Болата низаца
Бера хьо, Октябрь.

Iалама гуйренах
Адамий бIаьсти еш,
Боккхача вай мехка
ГIозале оттаеш
Беркате бессар хьо,
Сийдола Октябрь.
Хьаьналча вай балхах
Из сийрда сийле еш,
Сигала, лаьттан тIа
Хьай ганзаш ебаеш,
Дуненна никъ боахаш
Бода хьо, Октябрь.
Наьна безам санна
ДоттагIчоа —
камаьрша,
Варгвоаца Iоажал мо,
МоастагIчоа — унзара,
ШерагIа, кIоаргагIа
Баржаш латт Октябрь.

СССР ОБОРОНА МИНИСТРА ПРИКАЗ

г. Москва. № 290. 1987 ш., 7 ноябрь.

Новкъостий салтийи, матросаши, сержанташи, старшинаши!

Новкъостий прапорщикаши, мичманаши!

Новкъостий эпсараш, инаралаш, адмиралаш!

Новкъостий СССР Герзашцарча Низий ветеранаш!

Тахан советски халкъо, эскарен флотен бIухоша, вежарашха йолча социалистически пачхаьалкхений къахьегамхоша, дерригача прогрессивни адамаша дезду Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце — адамий вахаре керда зама дIайолаялар хьакхайкадаьча, XX-ча бIаьшере эгтара боккхагIа лоархIам болаш хиннача событе 70 шу дизар. Россе болхлой класса, къахьегамхой революционни денал дола гIулакх дара гIовттабаьча большевикий партена керте лаьттав Владимир Ильич Ленин. Цун теоретически уйлен геттара боккхача балхах даьнна беркати бIаьшеренашка дахаргда.

ДIадахача кховзткъе итт шера вай Даьхено дерригдунен-исторически толамаш даьхад. Советски наха, мехка дерригача къамашен халкъашен шоаш кхо ца деш къахьегарца хьаьй низ бола социалистически пачхьалкхе. Советски халкъо кхоачашдир из декхар теша хала долча низкъалча хьалашка, керда общество хьа а еш, герза низаца цкъа хинна ца Iеш, из дIаяккха империализм гIерталга доха а деш.

Тахан вай гIулакхашка дIахохьош ба Сийлахь-боккха Октябрь. Коммунистически партена гонахьа айхха кхота а бенна советски наха тIагIертта кхоачашъю КПСС XXVII съезда исторически решенеш, лорзагIа ца боалаш дIахьу мохк социально-экономически дегIаухалга сихдарен социалистически демократи кIоаргъярен стратегически никъ, шийтталагIча пятилетка йоккхий заданеш кхоачашъю. Перестройкас хувц общества нравственни атмосфера. Мохк эргабала болабеннаб, кердача тайпара садоах.

Советски Союзой социалистически содружества мехкашен хьинаре кхоачашъю машарен социальни прогрессан низаш дIахо а чIоагIдара тIаерзаяь политика. ЧIоагIлуш ба дунен халкъашта юкъера кхохкам мелбара тIехьара, машаре цхьана дахарен халкъашта юкъерча доттагIалан тIехьара къовсам.

Бакъда, империализма бехкагIа дунен тIара хьал чоалхане долаш латт, болаш ба ядерни тIема кхерам. Дунен халкъашта юкъерча реакце сихдаь герз хьадеча хана, цо социальни реваншан социализмана духьаларча «крестови походийн» политика йитталца, Коммунистически партии Советски правительствои боагIача боараме мехка оборонни низ лоаттабара мел эшар диза даргдоацаш я.

Тахан СССР Герзашцара Низаш шоаш дегIаахара даькъе лоархIамеча этапе чуденнад. Мехка еш йола перестройка эскарен флотен еш я. Из я — фийлали тIема кийчон лакхъеча, тIема а политически а кийчон дикал тоаеча, организованность а дисциплина а чIоагIъеча наькъаца. Вай халкъ теша мара дезац: империализм тIема кийчъялара тIехйоалийтаргьяц вай, цхьанна а агрессивни низашта могаргдац вай кIалдита!

Новкъостий эскарен флотен бIухой!

Новкъостий СССР Герзашцарча Низий ветеранаш!

Аз даькъалдувц шо Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 70 шу дизарца!

СССР Герзашцарча Низий бIухоша тIеман политически кийчоне, герзи тIема техникен Iомаеча, чIоагIа йола уставной порядок лоаттаеча дIахо а толамаш дахар лов сона.

Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 70 шу дизар белгалдоаккхаш аз приказ лу:

Тахан, 1987 шера 7 ноябре, моттигерча ханах 21 сахьат даьлча залпагIа ткъаь иттазза йоккхий топаш тохаш цIейна хетадаь артиллерийски салют далара вай Даьхен столице городе-турпале Москве, союзни республикий столицашка, городашка-турпалашка Ленинграде, Волгограде, Одессе, Севастополе, Новороссийске, Керче, Туле, Смоленске, Мурманске, крепосте - турпале Бресте, хIаьта иштта городашка Калининграде, Львове, Ростове-на-Дону, Куйбышеве, Свердловске, Новосибирске, Чите, Хабаровске, Владивостоке, Североморске.

Даькъала хилда Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 70 шу дизар!

Дахалда турпала советски халкъи цун денал дола Герзашцара Низаши!

Сийле хийла Советски Союза Коммунистически парте — ерригa вай коталонаш яхара дог ураувттадечуни вIаштIехьдоаккхачуни!

СССР оборона министр эскара-инарал Д. ЯЗОВ.

ДАЬХЕННА ДОЛЧА БЕРКАТА

Берригача советски наха а санна чIоагIа багаяха ювц Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара хетаяь Москве хиннача торжественни заседане КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева яь доклад.

ЧIоагIа уйла тIаяхийта ладийгIар тха объединене коллективо, Сийлахь - боккхача Октябра 70 шу дизара хетаяь Москве хиннача торжественни заседане КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева яьча докладага. Цо чIоагIа ниййса а кIоарга а анализ йир Советски Iаьдал эттачул тIехьагIа вай мехко хьабенача наькъа. Дунен тIа машар хилийтара, советски наьха хьал-таро тоаяра вай партен правительстван хадданза йоакхо еш хилар белгалдаьккхар.

Октябра юбилейна дика накъабаьхкар тха объединене болхлой. Итт бетта план тIехкхоачашъяй цар. Пачхаьалкхен планал совгIа маьхалъяьккхай 30 эзар сом нах бола продукци, хIаьта заданел совгIа арахийцар цхьа бIаь эзар сома маьха халкъа эша товараш.

М. ДОШУКАЕВ,
«Силуэт» яхача текстильно - галантерейни объединене генеральни директор.

*

КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева доклад кIоарга чулоацам болаш я. ХIаьта перестройка еча юхьанцарча парторганизацей лоархIам бувцача моттиго къаьстта теркам тIаэзар са а бригадерча коммунистий а. Коммуниста дош, цун масал мел боккха пайда луш да къаьгта хьахьокх тха цеха хьокхамаша а.

Октябрь бутт йистебоалаш шера заданех лоархIайир тха цеха коллектив. Заданел совгIа арахийцар массехк бIаь эзар сома маьха товарни продукци.

М. БАРАХОЕВ,
Грознерча «Красный молот» яхача завода номер 14 йолча цеха литейщик.

Октябрьски Революце орденаш лелаераша дувц

ПРОИЗВОДСТВА ДАЙ ХИЛА!

1964 шера ваьлар со эггара хьалха «Терек» яхача мебельно-дахчан хIамаш еча производственни объединене № 1 йолча цеха корпусашка чу. Сона юххьанца денз езаелар барттайна, цхьоагIо йола цеха коллектив. Эггара дуккагIа сона дийзар дар моллагIа а хIама, доккхеи зIамигеи дар аьнна, коллектив, болхлой дакъа боацаш къоастадеш ца хилар. Укхаза кхетадир аз, саг производства визза да волга. Цудухьа деррига а сай дIахора къахьегама вахар № 1 йолча цеха коллективаца дувзеде лаьрхIар аз. ХIаьта хержача наькъах цIаккха а дехкеваьннавац. Цу юкъа дукха къахьегама коталонаш яьхай оаха. Бакъда, массанел тхона хозагIа хетараш я Сийлахь-йоккхача Октябрьски революци хиннача ден сийна оаха яьхараш. Цхьа шу дIадаханзар вай мехка доккхача цу цIейна хетаяь лелаьйча социалистически яхье призовой моттиг ца йоаккхаш. ХIаьта Октябра 70 шу дизара сийна яьржача яхье хьалхара моттиг яьккхар ерригача объединене подразделенешта, участкашта юкъе.

Мишта вIаштIехьдаьлар тха къахьегама котало яккха? Эггара хьалха коллектива хIара член ший, ший новкъостий, ерригача предприяте гIулакхех дог лазаш хиларах, тIадилла декхар кхоачашдара хьалхара бехктокхам лакха хиларах. Лоацца аьлча, ший моттига да из ше хиларах. Тахан мехка хулаш латтача перестройкас дIадехар а из ма дий: хьай производства да хье хилар.

Шеко яц, толамаш даха атта дац. Цхьан дийнахьа деррига а тоадергда, хувцаргда аьлча ниййса а хургдацар. Тахан а тIехь кIезига дац тха коллективе динза дисараш, къоастаянза йола проблемаш. Масала, дукха да кулг-кара ду балхаш, къаьна я станочни парк. Вордингашта тIа а ехкаш кхалнаха дIа-хьа кхухь еза щиташ, кхийола деталаш. Из дIадаккхара дIаоттае еза механически транспортераш. Е цхьаькха. Полиэтиленови галешка чу а ехкаш фурниртураш потребителашка дIакхачийта вIаштIехьа ца даларах уж наькъагIа лечкъаю, продукци йиззача комплектах яц, яхаш рекламацеш ух.

Бакъда, уж а кхыдола а кхоачамбоацараш, хьалхашка латта халонаши проблемаши дIайоахалург ца хиларах тхо кхерац. ХIана аьлча, тахан уж дIаяхара, къоастаяра уйла ещ я ерригa коллектив. Болхлоша пайдане предложенеш тел, инициатива гойт. Масала, дукха ха йоаццаш шоайла дийце а дийца, болхлоша предприятерча кулгалхошка дийхар фарнитура участках къаьстта подразделени хьаяр. Цо карагIдоалийтаргда фарнитурщикий бехктокхам айбе, продукци телхаяраи лечкъаяраи наькъаш дIакъовла. Долче, ерригача цеха коллектива балха эффективность лаккхъургъя. Е цхьаькха. ХIанз болхлоша шоаш херж шоашта поставщикаш, царца договораш уттаду. Нагахьа санна поставщикаша бийдал, деталаш леаттаяра дисциплина телхаеш хилча уж хувц.

М. ТИТОВ,
«Терек» яхача производственни объединене № 1 йолча цеха болхло, къахьегама ветеран.

ЭСАЛА КЪАХЬЕГАР ЭХЬ ДА

70 шу даьннад адамлен исторе эггара гуманнегIа, эггара иразегIа дола Советий Iаьдал хьахинна. Кхыча Iаьдалашта хьалхашка цун совненаш сенах латт аьлча, уж латт эггара хьалха къахьегача сага — болхлойи ахархойи Iаьдал из хиларах, укхаза саго саг воацаве йиш йоацаш хиларах.

Со ахархо ва. 30 шу даьннад аз укх цхьан боахаме къахьега. Са вахар массадолча хIаманца Iалашдаь да, кхоана фу дергда-хьогI, аьнна, сагото е езаш вац со. Са бакъо я пачхаьлкхен доалдеча дакъа лаца. Лоацца аьлча, вай мехка саг ший кхола, вахара да ва. Волче, хIаране сийлен декхар да, ший социалистически мохк дегIабоалабара, цун экономически низ чIоагIбара хьинар кхо ца деш къахьегар.

ТIаккха массане а цхьатарра кхетадой из? Халахете а, кхетадац. Цхьанне хьинар кхо ца деш къахьег, вокхо шийна тIадилла гIулакх талмастта леладу. Каст-каста уйла ю аз: фу дича бакъахьа хургдар ший декхар дог лазаш а массе хIаманна бала болаш э кхоачашделга хIара сага оамал хилийтара. хIама бе-башха ца-хеталга юкъера цIендаь дIадаккхара? Сона хетачоргIа де дезар фуд аьлча, из да эхь-бехк фуд ца ховрашкара, шоай гIулакх талмастта леладерашкара доагIар цIенхаштта хьадехар. Администраце хьадехарга ца а хьежаш, из де эггара хьалха декхарийла ба уллуа латта новкъостий: со, хьо, дIарвар. ТIаккха гонахьарбараш харцваьннар лоаргвоацаш болча, ший метте из Iооттаве могаргдолаш болга дIахайча саг а дикагIча оагIорахьара хувцавала волалу.

250 гектара тIа кхею тха звенос хьажкIаш. Хаоттама хьалашка диллача бе-бе хул хIара шу. Из бахьан долаш цхьацца халонаш духьалъуатт. Масала, укх аьхки йокъал лаьттар. ХIаьта оаха леладу лаьтташ хиш дехкаш дац, цудухьа кхетаде хала дац мел Iаьткъаб тха балха хаоттам. Цхьабакъда, звенон вIаштIехьдаьлар дика хьувкъам кхебе. ХIанз хьажкIаш чуэцаш да тхо. ХIара гектара тIара йоал 70 — 80 центнер.

Толамаш даха звенона новкъостал ду балха керда прогрессивни формаш юкъейоалаяро. Царех я подряди къахьегама мах хоадабу чекови системеи. Уж форди къахьегама мах хоадабу чекови системеи. Уж форди коллектива хIара члена чуесмаш юкъейоалайича денз коллектива хIара члена чуесмаш ... сар ший гIулакха из ше да хиларах йола уйла. Цудухьа хIама хьалхадаккха ца дезаш хIаране дизза кхоачашду ший декхар. Индустриальни технологе дIа ма деххара вIаштIехьдоал ханнахьа хьажкIаш дIаве, тIаккха царна доалде, уж ханнахьа чуэца.

Х. ОЗДОЕВ,
«Назрановский» совхоза № 5 йолча бригада звеньевой.

МАССЕ А ХIАМАН БАЛА КХАЧА

«Электроинструмент» завод Iойиллача деча укхаза болх беш ва со. Укхаза хилар сох боккъонца вола болхло. укхаза даьлар са сий. Завод са шоллагIдола цIа а хинна дIаэттад. Цудухьа завода дика — са дика, цун во — са во. Сона хетаргахьа, цу тайпара уйла йолаш хила веза хIара болхло. ХIана аьлча, коллектива гIулакххех хIаране дог лазаш ца хуле, цхьан кога тIа а баьнна дIагIоргбац болх.

Ше вIашагIъеллача 25 шера тха предприяте кхебаьб районе меттел, вай республике, мехка цIи хеза болхлой. Масала, гаьнна йовзаш я тха болхлой СССР Лакхехьарча Совета депутата Халгуев ТIахIира, НГIАССР Лакхехьарча Совета депутата Котиев Ахьмада, бригадира Султыгова Насыпхана, кхычар цIераш. Шоай хьинарца, хьаьналча къахьегамца цар хьоккхам тел кхычарна, уж шоашта тIехьабоах.

Аз дуккхазза са-сайца уйла яьй: массаза а яхье хьалхалатташ, кхычарна масал телаш хьабахка мишта вIаштIехьдоал цар? ВIаштIехьдоал шоашта тIадилла гIулакх боккхача бехктокхамца кхоачашдендаь, массе хIаманна бала кхоачаш къахьегандаь. Цудухьа мел чоалхане дале а, шоашта тIадилла моллагIа декхар цIена кхоачашду цар.

Бакъдар дувцаргда вай, тха болхлой массане а цхьатарра дог лазац шоай предприятех. Болаш ба алапи дукхагIа даккха аьттув баьлча кхы дIахорчун сагота боацараш, къахьегамеи производственни дисциплина телхаераш.

ХIаьта болаш ба цхьаькха тайпара болхлой а. Цар массе а хана кхоачашъю шоай заданеш, нормаш. Цхьабакъда, талмастта болх беш е брак еш воаллаш уллув новкъост вайча, цар из юхатохац, шоашта хIама ца дайча санна дIа а бийрзе дIаболх. Цар планаш кхоачашйой а мишта лархIа беза цу тайпара нахI? Мишта оалалургда царех уж боккъонца бола болхлой ба, аьнна? Сона цхьаккха а дича йоаккхалургъяц царех «Болхло» яха еза цIи!

Предприяте цу тайпара нах хилар Iаткъанза дисанзар завода укх шера госприемкагIа болх бе йолаелча. Укх тIеххьарча цхьан-шин бетта мара цхьан кога тIа даланзар коллектива гIулакхаш.

М. ГИЗАТУЛИН,
«Электроинструмент» завода ОТК контролер.

Советий Iаьдал бахьан долаш

къовсам лоаттабаьраш

Къулбаседа Кавказе Советий Iаьдал оттадеш С. М. Кирова, Г. К. Орджоникидзе лоаттабаьча тIеххьарча къовсамах массехк эпизод йоалаергья вай.

...Парте ЦК-ас 1920 шера февраль бетта решени йир Къулбаседа Кавказе Советски Iаьдал юхаметтаоттадара Бюро вIашагIйолла. Бюро председателалла хьожавир Серго Орджоникидзе, цун заместителалла — С. М. Киров. Революционни болам Къулбаседа Кавказе дIаболалуча хана а цхьана вар уж шиъ.

Сергей Миронович турпала 11-ча Эскара керте а латташ, деникинцаша дIалаьцача Терски области новкъостал де оарцагIваьлар. Серго чIоагIа сагота вар Грознех фу хиннад ца ховш, кхерар белогвардейцаш дIаболхаш мехкдаьтта промыслашта зе дар. Ставрополе хьакхаьчача Кировага эггара хьалха цо хаьттар дар: Грознех фу хиннад? Сагот ма де, Грозный вайчар хьаьлкхай, промыслаш йохаьяц, аьнна, жоп делча чIоагIа гIадвахар Серго.

ДIахо Кирова хоам бир, Грозный белогвардейцех мукъаьлкхачул тIехьагIа, Владикавказа кхел къоастае а низ ба, аьнна. 1920 шера 31 марта Владикавказе вIашагIкхийтар В. И. Ленина чIоагIа везаш, лоархIаш хинна ши доттагIа.

Орджоникидзе Зинаида Гавриловнас — Серго сесага дувц: «Лоамарой мел чIоагIа гIадбахабар С. Орджоникидзеи С. М. Кирови шоашта новкъостал де юхабаьхна: «Массанахьа царна духьала ухар лоамарой-партизанаш. Гаьнна лоамашка ядача юрташкара IокIалбувлар революце оагIув хьаллаьца гIалгIай, нохчий, хIирий. ЦIеча Эскара доакъош хьатIакхаччалца турпала къовсам лоаттабаьбар цар Грозный, Владикавказ мукъаяккхара».

Уж юхабахнаро тешабора лоамарой шоаш моастагIчун на кIалбусарг ца хиларах, царнийса ниiъ хьехаш бар парте тешаме къонгаш С. Орджоникидзеи С. Кирови.

КПСС ОБКОМЕ ХИННА ВIАШАГIКХЕТАР

Самардийнахьа КПСС Нохч-ГIалгIай областной комитете Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце дакъалаьцаращца, граждански Сийлахь-боккхача Даймехка тIемец доакъашхоща, къахьегаме хьалхалаттаращца бIухой интернационалисташ хинначарца вIашагIкхетар хилар.

Гулбеннарашта хьалхашка къамаьл дир КПСС обкома шоллагIча секретара Д. Г. Завгаева. Цо бийцар Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара накъабоагIаш республика къахьегамхоша даьхача толамех.

Дуккхача предприятеша, совхозаша, колхозаша, эзараш болча къахьегамхоша ханал хьалха кхоачашдаьд тIаийца хинна юбилейни социалистически декхараш.

Д. Г. Завгаева белгалдаьккхар, советски наха Октябра гIулакх дIахо а хьош, перестройка елга, бай общества вахара ерригa оагIонаш революционни кердайоахалга.

Цо гулбеннараш Октябра цIейца даькъала бийцар, уж могаш-маьрша хилар ловш ловца баьккхар.

ВIашагIкхетаре къамаьлаш дир тIемеи къахьегамеи ветераний республикански совета председателa В. И. Филькина, Социалистически Къахьегама Турпалаша В. Г. Табацковас, В. Г. Бабукова, Советски Союза Турпалхочо Х. Ч. Дачиева, парте ветерана С. Х. Шадиева. Цар белгалдаьккхар тахан вай вахар кердадоаккха процесс йолча хана ветеранаша шоай йIаьхий опыт, знанеш къоначa тIехьенна дIателаргхилар.

Ветераний йоккхача группана Д. Г. Завгаева дIаделар КПСС ЦК, СССР Лакхехьарча Совета, СССР Министрий Совета Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара моаршал хоатташ дейта адресаш, маьхера совгIаташ.

СОВЕТИЙ IАЬДАЛ ДОАККХАШ

Ерригсоюзни Центральни Исполнительни Комитета Президиумо, СурхотIо (иштта Экажкъонгий-Юрто а) революцена гарга даь дика гIулакхаш теркал а деш, 1927 шера 31 октябре хиннача ший заседане соцам баьб: СурхотIена (хIаьта иштта Экажкъонгий - Юрта а) баркал оалаш грамота яла.

...Геттара дика цхьоагIо йолаши герзах тоаваннеи волча моастагIчун низа духьаллатта ца а могаш, лоамашкахьа тIехьашкабаьлар гIалгIай духьале яра цига шоашта аттагIа йоландаьи хоадамбергбола тIом бара шоай низаш кходе йиш хургйоландаьи. Деникински эпсарий бандаша йоагаяь Iошаьрйир гIалгIай юрташ, хIаьта казакийн эпсарийн исташа, гаргарча наха вордаш йотташ шоашта дIакхихьар юрташкара байдда дIабахача лоамарой цIагIара хIамаш. Палачий шайкана керте лаьттача инарала Ляхова ше даьча зуламех кхы эхь а ца хеташ, ультиматум оттайир революценгахьа болча гIалгIашта хьалхашка.

Цу сахьате тIом юхадIаболабара аьттув боацаши таро йоацаши шоаш хилар кхета а деш, гIалгIаша аьлар, оаш дIадехараш кхоачашде раьза да тхо, аьнна, хIаьта мадарра аьлча, переговораш ярцеи тайп-тайпарча маькарлонашцеи деникинцаш Iеха а беш, тIехьадоахар цар шоашта енна ультиматум кхоачашъелга. Советски фронте дахийта низаш эшаш а Кавказе уж доацаш а бола деникинцаш шоаш яхар лоаман нахага низагIа кхоачашдайта — полкаши контрибуцеши телийта — могаш бацар, цудухьа ахчах фуннагIа де кийча йола элементаш эцарахи гIалгIаех бола хьалха хинна эпсараш, кулакаш, контрреволюционераш эскаре тIахьехарахи кхоачамбанза балацар деникинцаш.

Из иштта доллаше а, цу ханна халкъа творчестеи самодеятельностеи беш боккха болх бар. ГIалгIай революционераша геттара дика кхетадора кастта Деникин кхы Iехаве йиш хургйоацилгеи дош цхьан кога тIа даргдолгеи: цо дIа мел дехар дIадала дезаргдолга а цунца тIом бе безаргболга а.

Массаза а гIалгIашка эггара чIоагIагIа уйлаш яйташ хинна цар политически къамаьлий е беседай керттера тема яр из дош. Уж къамаьлаш цхьаннегара шоллагIчунга доалаш даржаш, наха шоаш шоашта агитаци еш дуккха ха яьнначул тIехьагIа, наьха шоай низех бола тешам чIоагIбелар, шоай паргIатои боахами бахьан долаш — латарах йола чIоаггIа уйла оттар дег чу.

Июль бетта юххье, Къулбаседерча фронтера Деникина гIулакхаш тоъал чIоагIденначеи Кавказера низаш дикка тоаденначеи хана, добровольчески Iаьдалаша тIагIорттадаь гIалгIашкара дIадийхар шоаш енна условеш кхоачашъелга. Из дош хаьдда къоастадергда халкъа съездо, аьлар, лоамароша.

Наьсарен-Вокзале вIашагIкхийттача халкъо хержа бахийтарий съездо болх беча хана Деникинах дIакхийтта хиннача гIалгIай контрреволюционерий - эпсарий куччилг бронепоездаца Грознера хьал а кхаьча, машиннаькъа юхе гIолла ядача гIалгIай юрташкара маIанах низагIа ара а боахаш, эскаре кхувла йолаелар. Халкъ дехкараша эхь доадаь леладеча гIулакхаша эгIазйигача съездо дуккха ха хьалха вIашагIъелла хинна гIалгIай полк яхийтар царна духьала, хIаьта командира новкъоста Янучева (Яндиева) кулгал деш хиннача цо эпсараши бронированни поезди лийцар. Боккхийча наха дехар а даь, Деникинца тIом бе безаргбола ха гарга ца бза, из тIехьаяккха, хана йIоахалца аьттув баккхар духьа, лийца мел хиннараш, шоллагIча дийннахье а дIа а хийца, Берса-Юрта бахар, цига гIалгIай юрташта духьала тIом кийчбе болабелар.

Цунах сакхийнача боккхийча нахеи революцеца хьаштдолаш болча моллашеи Терско - Дагестански области керттерча командующега инарал Эрделега телеграмма яхийтар добрармена шоаш мутIахьа хилар хойташи эггара хьалха таро хиннача хана ультиматума условеш кхоачашъе дош луши. Цхьабакъда, цIий Iодохийташ гIалгIай къахьегамхошцара чIир леха лаьрхIар белогвардейцаша, бронепоезда артиллере новкъостал а деш, Наьсар-Кертена наступлени йолайирцар.

ХьатIагIертача добровольцаша йийттача йоккхийча топий татаех хоам а тIема тIахьехам а хинна бола революцена гIончий бола гIалгIай массе оагIорахьара тIааха болабелар, го баь латтача Наьсар-Кертена новкъостала. ДIаболабелар чIоагIеи цIий мохкадеши бола тIом, Денал долча Экажкъонгий - Юртарчеи СурхотIарчеи наьха новкъосталца, бийсанна эрзашта юкъера хьаара а лийлха, гIалгIаша юхадухьала тIом болабаьчул тIехьагIа, эккхаваь машиннаькъал дехьакхессар корзагIваьккха моастагIа, хIаьта циггача бронепоездо новкъостал даь хинна мара лоаман наха дIахо готвергволаш а вар. ШоллагIча дийнахьа тIехьара новкъостал тIакхаьча добровольцаш, Наьсар-Керте хьатIа а кхаьча, цигара Экажкъонгий-Юртагахьа болабелар, хIаьта цига юха а къиза тIом болабалар бахьан долаш Экажкъонгий - Юртара нах арабаха а лоам хьалчу бахийта... бийзар. ГIалгIай революционни бIун вкало новкъоста Яндиева лакхе вай белгалдаьхача тIемехи деникинций зуламехи сона дийцар бокъонца бакъдеш да «Вольный горец» яхача газета — халкъо чIир лехар кхераш байдда бахачен гуржий меньшевикаш болча йIовхале кораьчеи лоаман социал-предателий «Горски меджлиса» органа оагIонаш тIа.

Ер да цо яздер: «Топий таташ дийшачули молха кIур дIабаьнначули тIехьагIа цIенош лотадаьча цIерий алаша сийрдаьяккхар аре. Котдаьнна добровольций бIунаш, юрташка чу а хьийлха, котдаьлча шоай массаза а хулаш йолча тIехача оамалца гIалгIай цIагIара хIамаш удае доладелар. Ийс ди даьлар хIамаш удаеши цIенош доагаши. Массе тайпарча рузкъах етта йола вордаши гIудалкхаши Экажкъонгий-Юртареи СурхотIареи бухь билла дIаухар. Цу хана, добрарме гIулакх деш хиннарашкара дIаиккхача, цхьаккха гIалгIа юхевуташ вацар цига. Мукъа лацар декъий е дIадаха а, е дIадохка а, е хьажкIашта оасар де а.

Юххера а, ше лочкъаергъяр лочкъаяь, дергдола зуламаш даь яьнначул тIехьагIа, отряд иттлагIча дийнахьа Наьсарен-Вокзале дIаяхар. Юрташ яйхан цIеноех цIераш йийттан моастагIа ваьначул тIехьагIа, доагаданза СурхотIа цаIи Экажкъонгий-Юрта итт гаргген мара цIа дисадацар. ГIалгIай партизанех а цар дезалех а къаьстар: СурхотIа вийна 37 къонаха, 4 кхалсаг, 2 кIаьнк, 2 йиIиг, Экажкъонгий-Юрта вийна 40 къонаха, човнаш хинна СурхотIа — 60 къонаха. Экажкъонгий-Юрта — 20 саг совгIа. Цул совгIа, кхашка балха боахкача нахах йийнаяр 9 кхалсаг, 8 къонаха, массехк бер».

ДIадахача эскара бIево бахарах бохабеш йола контрибуци техар гIалгIашта, цхьабакъда, «Росси паргIатъяьккхараша» оакхарий хьисапе даьча зуламаша кхы а дукхагIа эгIазбигача гIалгIаша лоамашка дIачIоагI а бенна, керда тIом болабе кийчлуш шоаш болча хана берригача лоаман нахага, дерригача къамашка — нохчашка, дагестанцашка, кхычарга кхайкарал дахьийтар шоаех хьакхетараи массане а юкъара восстани гIоттаярап уж тIахьехаш. Восстани яра эша кийчо массанахьа а яь яьннаяр, низаш гулдаьдар. хIаьта добровольчески агенташа шоаш гоамболийташ дола гIулакхаш леладаро даьтта тIа а детташ, цIи михьаръяхар мо хIама дар мара, кхы тоадацар хьал. Сентябрь бетта юххье юха а тIом дIаболабелар добровольцашца гIалгIай оагIонгахьара а хIаьта иштта нохчийн дагестанцийн оагIонгахьара а. ВIашагIкхийттача нохчийн гIалгIайн низаша шердир шоай тIема доазонаш. Грозне чу а хьийлха, город хьаяккха гIо дир пролетариата. Владикавказ лораеш пожарни командеи баха нахи мара бацар, хIана аьлча, машинникъ вIашагIа а баьккха, тIехьашкабовла никъ боацаш моастагIчо шоаш битар... кхераш, добровольцаш дIабахабар городера. Терско-Дагестански области главнокомандующе инарала Эрделе дехар дарах советски фронтера хьа а яьккха, лоаман наьха восстани тоIаяра Кавказе яйтай Шкуро корпусацара эпсарий 4 полк, хоам бу «Азербайджан» яхача газето. Цу газето беча хоамагIа, добровольций цу доакъошца Грознена юххе боккха тIом хилар деникинцаш хIалакбаь дIа а боахаш. Циггара хьакхаьчача хоамагIа, лоаман наха хьаьккхай езагIа ярех йола 6 а йолаш, 28 йоккха топ, 31 пулемет, 4 эзар пхеззайоала топ. Iалаьмате дукха поатронаш, плен воалаваьв 80 саг. Юхебиса добровольцаш Кизлярагахьа байдда дIабахаб Укх тIеххьарча массехк кIирагIа цхьаккха тайпа хоам бац, цудухьа лоаман наьха карара яраш малагIа пункташ я, добровольций карара яраш малагIаш я, ала хала да. Цхьабакъда, къаьгга гуш да цхьаькха — Деникинга гIалгIай кагбулург ца хилари уж Советски Iаьдала духьала боахалург ца хилари. Советски Iаьдалца боарам боацаш боккха безам ба гIалгIай, хIаьта Деникинца боамали эгIазали сов йоккха хиларах цунна духьаларча восстанена юкъе маIача наха ниййса дакъалаьцар кхалнаха а, берашеи боккхийча нахеи. Доацаш газеташ а долаш, арадоахаш цхьаккха тайпа декреташи законаши доацаш, халкъо ший цхьан бартаца, ший юкъарча творчестваца оттайир тIом бара бокъонаш, хIаьта уж цхьаккха духьале йоацаш, кхоачаш а ю, толхаьчоа топаш а тох. Берригa маIанах мобилизованни лоархIаш я шоай герзаца фронте хила декхарийла болаш а ба.

Отрядашта эшаш мел йола хIама юрташкарча обществаша гул а йийя, тIаяхь. «Долла хIама фронта» яхар, даьсса лозунг а доацаш, бокъонца чакхдоахаш да. Кхалнаха, бераша, боккхийча наха, шоай эггара дезагIа мел дола хIама — шоай моарош, къонгаш, дай, вежарий фронте дIа а бахийта, шоай лоIамагIа шоаш а ух фронте, вордашцеи говрашцеи тIакхухь кхача, кхыдар а.

Эхь хеташ хинна, тоIабаьбаьхка, массаза а «къонахий» гIулакхашта юстара лаьтта кхалнах, ерригa предрассудкаши традиционни оамалаши йиц а яь, тIем тIа, из лирагIа болчча моттигашка дIаувтт, бIарг хьа ца локхийташ моастагIчо деттача пхорчашта юккъе гIолла поатронаш тIаккхухь, доарахой човнаш ехк, шоай майралцеи деналцеи бIухой дегаш ураувттаду. тIем тIа латтарий энтузиазми тIема низи сов а боахаш. ПаргIато езаш волча лоаман саго ше ираз долаш лоархI турпаленца, сийленца тIем тIа, кхалсага хьалххашка ший валар хилча. Иштача хьалашка хила йиш йий дизертираш? Кхыметтел кхалнах а эггара тIом бикъагIа болчча латтача метте, цIагIа вагIарвола къонаха-лоаман саг коравоагIаргвий? ТIем тIара удаш бола зовзабараш а бац. Кхыметтел шоай оамалашка диллача зовза бараша а сийленца валар гIойленагIа лоархI кхалнаха футтарвеши доастамвоахаши вахачул. ХIаьта юххера а. ведача а мича гIоргва из? ХIаьта а вета а халкъо чIир лехаргъя цунцара, миччахьа вале а вуврга из...

А. МИКОЯН.
(«Правда», 1919 шера 25 ноябрь, № 264).

Уж мугIараш дийшачул тIехьагIа дIадахар дага ца дехача Iелац. Мишта хиннад из долла хIама? Цу дог тохадолийташ долча хаттара жоп корадоагIа вайна 1919 шера 25-ча ноябре «Правда» тIа кепатеха хиннача, лохе оаха йоалаеча Анастас Иванович Микояна статья тIара.

Статья кепатох кIеззига лоац а яь.

СОВЕТИЙ IАЬДАЛ БАХЬАН ДОЛАШ КЪОВСАМ ЛОАТТАБАЬРАШ

ДАИМ НАЬХА ДЕГАШКА

Сийлахь - боккхача Октябра 70 шу дизара цIей дездеча хана вайна дагаух Советски Iаьдал доаккхача шоай уйлаш, хьинар, вахар ца кходаьраш. Царех ва Гарданов Тоаркхо-Хьажа. Ший тайпара ба из революце вена никъ.

ИЗ ДАР 1918 шера аьхки. ШинаргIаюкъерча юрташкара нах вIашагIкхийттабар Инаркъе. Г. К. Орджоникидзе бахийта викалаш а бар укхаза.

— Хала ха я хIанзаръяр, — йоахар царех цхьанне. — Революце моастагIий Советий Iаьдал дохаде гIерт. Тхо теш из лораде шо кийча хиларах. Оаш хьахьекхар из, Мочкъий-Юрта мохк вIашагIкхийттачара Владикавказе кIайбарашта духьала тIем тIа дахар шо, кот а даьлар. ХIанз керда декхар тIадулл шоана. ШинаргIаюкъ лорае еза оаш, къаьстта Моздакера Владикавказе хьалбоагIа никъ.

— ДIаала Эржакинезага тешшаме дIакъовларгда оаха деррига наькъаш! — дош делар массанена хьалхара Тоаркхо-Хьажас.

— Тхона чухь синош а долаш цхьа дегI тIехдаргдац! — хьаллаьцар цо аьннар гулбеннача наха.

Цу дийннахье вIашагIъеххкар юрташка партизаний отрядаш. ШинаргIаюкъерча ерригача отрядашта керте Тоаркхо - Хьажа хилар. Наха ловш дар из.

Юртара, СоагIапчара хьалдараш, пачхаьа волча хана дика хьийгараш ухар Тоаркхо - Хьажа волча, наькъаш лораде овттабаь нах юхацIабеха, яхаш. КIайбараша вай юрташта зе ца деш, тIехдоврга тхо, аьннад, йоахар. Бакъда, Тоаркхо - Хьажас хьатIаэцанзар цар яхар, аьттехьа а дитанзар. Юрташ зе ца деш йитарах чакхдоалаш дацар партизанашта тIадежа декхар, цар денна дош. Революцен моастагIий тIехбовлийтаргбац аьннадар цар.

Цу дийнахьа хоам бера Моздакера Махьмад-ХитIа хьалбоагIача наькъ тIа кIайчар бIу гучабаьннаб, аьнна.

Кхы ха ца йоаеш Тоаркхо-Хьажас юрта майдан тIа хьийхар нах, саг вахийтар Долакоан Инаркъеи.

Дукха юкъ ялалехьа шоай герзаца, шоай кхоачамца моастагIчоа духьала яхар говрбаьрей отрядаш. Махьмад-ХитIа хьалкхаьчабар кIайбарий бIу. ДIаболабелар тIом, совца бийзар моастагIий. Махьмад - ХитIара шоай оагIув хьаллоацаш бараш хьа а теха, шоай низ кхоачар дир цар цIеча партизаний духьале йохае, дIачакхбовла гIерташ. Бакъда, партизанаша ка лацар. ВIаши тIом беш чакхдаьлар из а цхьаькха а денош.

«Народная власть» яха цIи йолча газето яздора цу деношка: «25 октябре денз тIом латт Инаркъерчея. СоагIапчарчеи, Долакоарчеи нахаи контрреволюционни доакъош вIашагIкхийттача Махьмад - ХитIарча нахаи юкъе. ГIалгIай кийча ба контрреволюционни станица Iошаьрье, лакхехьарча Iаьдала амарга хьежаш а ба».

Тоаркхо-Хьажийна уллуврча цхьаболчар а хьалхадоахар станица йоаккхалга.

— Вай юрт яккха даьхкадац укхаза, — аьлар цо.

— Хьаяккха еза, сенга хьеж вай? — йоахар вокхар. — Мел байнаб цар карагIа бехк боаца нах?

Селхан чов хинна цIавихьа ший воI Зяуддин дагавехар воккхача сага. Дийна вий-веций а хац. Владикавказе кIайбарашта духьала тIом болча хана, чов хинна цIавера цун вож воI Iабдул - МутIалиб. Из хIанз воацаш ва. Бакъда, хьатIадитанзар цо юрт йоаккхалга.

ЦIАЬХХА ший кертах кхийтта хIама хоаелар Тоаркхо - Хьажийна. Оагавелар из, бакъда, ший берригa низ ураоттабаь, Iо ца вожаш висар. Кертах кулг хьакхар — тIоадал хоаелар. Човна тIа йовлакх а дилла, эзза кий IотIаеллар цо. КIайбараш юха а теха, шоаш цIабаьхкача мара сага дIахайтанзар воккхача саго шийна чов хиналга.

Бичерахова бандаш хIалакъяьчул тIехьагIа, Моздокски РКП(б) горкомо дехарагIа цига цIеча партизаний отряд йохийталга юрташкарча кхыча боккхийча нахаца цхьана могадаьр а вIаштIехьадаьккхар а Тоаркхо - Хьажа вар. 300 саг вар цу отрядаца. КIайбараша кхы бунт хьоаергIйоаш а йиса кагий бандаш хIалакьеш а гIалийнеи цунна гонахьеи ха деш а хилар уж, Деникина бIу гаргагIерта, XI-ча Эскара реввоенсовета коммунисташи советски болхлойн цигара дIабаххалца. Из цу хана цIеча партизанаша даь новкъостал Моздоке революционни исторе тIа ший моттиг дIалаьца да.

1919 шера февраль бетта юххье бокъонца герзах кийчбенна, тIем тIа Iомабенна Деникина бIу — ши пластунски батальон — чуйолаелар ШинаргIаюкъе. Кхычарел хьалхагIа IаьткъармоастагIчун низ Инаркъерча наха, из юрт доазонна гаргагIа уллаш хиларах.

Юха а хезар наха Тоаркхо - Хьажий оаз! Цу миноте гулбелар юртахой шоай герзаца, шоай говраща. Наха герз бера Iо г.. дуллаш, лира ха яр из, кхыметтел бийсанна Iовужача хана а, уллув хьалъоттайора топ.

— Воа нахI Хозий шоана топий таташ? — аьнна, малхбузехьа пIелг дIахьекхар Тоаркхо - Хьажас. — Деникина бIу тIабоагIа вайна! Николай пачхаьа Iаьдал юхаоттаде гIерт уж!

— Из цIаккха хургдац! — цIогIарч даьлар наха юкъера.

— Лергда тхо, из ца хулийташ!

— Воа нахI Воай ноанойша вай динза даларе фу хургдар? — хаьттар воккхача саго.

— Доацаш хургдар-кхI — жоп делар наха.

— Таханарча дийнахьа динза да шоана вай!

Циггара, майдан тIара, малхбузехьа бодача новкъа баьлар говрабаьреш. Массарел хьалха Тоаркхо-Хьажа вар, сирача дын тIа а вагIаш.

Алироев Мусайп керте вола Долакоара нахи, Хамчиев Эдалби-Хьажа хьалха в.. ла Инаркъера нахи майра, шоай синош дехка духьаллаттар цIоз мо тIабоагIача моастагIашта. Шийна тIехьарчар а кIал тIом беш баьрий а дегаш айдеш цIогIа а теха, ший дIаьха тур хьал а эккхийта, чухеххар Тоаркхо - Хьажас, цунна тIехьа СоагIапчара нах чухьийлхар моастагIашта. Юхасайцар деникинцаш. ДIа а хьа а тIом беш, цхьа юкъ яьлар. Легар моастагIий, легар цIе партизанаш а, кIезига бесазадаьннача, лайво дIахьуладаь уллача лаьтта. Кастта хьу йолча оагIорахьара черсий партизанаша а уллувра дов хьадоладича, юхабаьлар кIайбараш, юхабайдар. Цхьа эзар гаргга саг волча шин батальонах дийна кIезига бисар. Шоаш хьабаьхкачахьа, малхбузехьа юхаудар уж.

— Уж бита, уж бахийта! — яхаш тIехьакхайкар Тоаркхо - Хьажа царна тIехьабаьннача партизанашта. — Тахан укхаза шоашта тIаэттар дIадувцаргда цар, дIабахийта!

ШинаргIаюкъе гIолла шоаш чакх ца бовлийтача, дукха юкъ ца йоаккхаш кхы тайпа никъ лаьцар деникинцаша. Долакха - Юртан ТIой - Юртан уллув гIолла бодар из никъ. Цига моастагIчоа цIеча партизанаша, юрташка бахача наха яь духьале исторена йовзаш я. Кхыча къамех болча наха а дакъа а лоацаш, массехк дийнахьа тIом хилар кIайгвардейцашта духьала. Цу метте дукха ха йоацаш памятник оттадаьд.

БОЛЬШЕВИКАШ цхьан юкъа, керда низ вIашагIтохар духьа лоамашка юхатIехьашка бовллалца моастагIчоа духьаллаьттар партизанаш.

Лоам дIавахар Тоаркхо-Хьажа а. Бакъда, ше водаш моастагIчунцара къовсам ца социйташ вахар.

Наьсаре, Дошлакъий-Юрта йистте. мохк вIашагIкхеташ моттиг яр. Дувцаш хинна дош, гIалгIаша кIайчарна полк яла еза, аьнна, Деникина оттаьча ультиматумах дар. Цига къамаьл дир Тоаркхо - Хьажас, полк ма ле а деникинцашта духьала къовсам лоаттабе а аьлар.

Советий Iаьдал бахьан долаш къовсам лоаттабаьраш

Дийна болаш а вежарий санна вIашин безаш а хиннаб уж кхо доттагIа, граждански тIема кхо турпал — Н. Гикало, А. Шерипов, ГI. Ахриев. Тахан а латта уж халкъий ДоттагIлен майдан тIа баламах балам а теха, цхьоагIонца, барта хиларца я мехка чIоагIал, яхаш санна. 1917 шу гаьна ме доал дикагIа кхетаду вай, мел боккха лоархIам ба пролетарски революце, дукхагIа довза безам ба нерда вахар дуллача хьалха лаьттачарий денале гIулакхаш.

Октябрьски революци хьаяьраш ба тоIабаь баьхна нах. Дика аьннад цох А. Шерипова: «фу дергда ца ховш кIалдисача лаьттан тIа бIаьсти къаьга ди санна, яьлар Сийлахь-йоккха Российски революци, шоай дегIа лакхал хьалгIайттар нах, хьалха шоашка бий ца ховш хинна низ байза, майра юкъебаьлар классови, социальни тIема».

Революце ше хьалохар ший турпалаш. Ши-ший никъ болаш, ши-ший вахар дахьош юкъебаьхкаб уж историга. ГI. Ахриевна классови къовсам байзаб Москве институте дешаш волаш, цхьабанъда, цох боккъонца вола революционер хьаваьр революци я. Цецвоакхаш ба Нохчийчен хьалхара марксист — А. Шерипов революце воалаваь никъ. Н. Гикало революцена юкъеварах В. И. Ленинга яхьийтача телеграмма тIа С. Орджоникидзе язду: «Къаьна болхлой подпольера хьаара а буалаш, повстанчески болама кулгалдеш ба».

«Къаьна болхло» цу хана 23 шу даьнна хиннав. Уж берригаш а хиннаб къона.

Фуд уж кагий нах вIашагIтехар, царна дагадаьллар? Мисача наха ираз лулга, уж сийрдача вахарга бугалга!

ДОТТАГIЛЕН ВАХТА

РЕПОРТАЖ

Балха ди дIадоладала дикка ха я хIанз а. ГI. Ахриева цIерагIча Назрановски «Электроинструмент» завода сборочни цехе массерел хьалхагIа хьакхаьчаб Оздоева Хьавас кулгалдеча комсомольско-кагирхой бригадера мехкарийи Къулбаседа-ХIирий АССР Орджоникидзевски электроламповни заводера баьхка хьаьшийи. Тахан къахьегама вахта дIаяхьа лаьрхIа укхаза. Бедоев Николая комплексни бригада я шоай доттагIий болча енар. Из хетаь я Сийлахь-боккха Октябра 70 шу дизара юбилейна.

ЦIаьхха хоттаденна доттагIал дац царна юкъера дар. Аравеца продукци эргаш а, тайп-тайпарча министерствашта предприятеш чуйоагIаш яле а, цо новкъарле йиц доттагIлен къахьегама вахташ каст-каста чакхъяха, вIаши эшачунга хьажа, тайп-тайпара диспуташ е.

Вахта дIайолаялале лоацца митинг хилар.

— Ер ворхIлагIа шу да Оздоева Хьавай бригадаца социалистически яхье а даьнна оаха болх бу, — аьлар Бедоев Николая. — МалагIа пайда боал цох? Дийца ца валлал доккха беркат доал. ХIана аьлча, оах кхочашдер цхьа гIулакх да — Даьхен беркат соадоаккхилга. Цул совгIа, вIаши дикагIа довза, дикагIа йола опыт дIа-хьа эц.

ДIайолалу доттагIлен вахта. Орджоникидзера баьхка Кцоев Iалихани, Бедоев Николайи Сагова Мовлатханацеи Измайлова Хадишатацеи цхьана вIашагIйохкаш ба электросверлилкаш. Iалиханеи Николаеи беча балхага хьежача гуш да царна из болх дика бовзалга. Иштта дIа-хьа бекъабеннаб шин бригадера болхлой. Оздоева Надия Цагораева Фаризайца, Измайлова Раиса я Балаева Русланаца къахьегаш. Царна гаьна боацаш болх беш ба Гацаев Таймуразi Гамурзиева Зинаи.

ДоттагIлен вахта доакъашхой болх юкъагIа баргбоацаш хадданза бIарг локхаш, уж мел эшачунца Iалашбеш ба сборочни цеха начальника заместитель Чаниева Радимхани мастер Даскиева Хадишати.

Итт сахьат даьннад. СменагIа вIашагIйохка езача 350 электросверлилкаех бIаь гаргга йистеьннай. Уж даккха хIама доацаш дIаэц госприемка членаша.

Цхьаькха сахьат даьлча госприемкага гIолла чакхъяьнна 50 электросверлилка кийча продукци латтача складе дIахьу. Яхье хьалха баьннаб Гамурзиева Зинаи Гацаев Таймуразi. Царех хIаране хIанзле 40 сверлилка вIашагIъеллай.

ХьатIакхоач делкъийна салоIа ха. Чекха хIама а кхаьлла, юха а цехе гуллу уж. Цу ханна каьхата пандара оаз хьахоз. Из локхар я Цагораева Фариза. ЦIаьхха ладувгIа йиш хувцаьлу гIалгIай халхара ашарца. Гулбеннараша шерра го бу. Гонна юкъе экх Кцоев Iалихан. Цунца халхайоал Измайлова Хадишат. Гобаьккха латтараша тIоараш детт. Кхыча цехашкара а нах хьагуллу цига...

Вахта йистеяла ши сахьат дисача хана кийча я 400 электросверлилка. Из планал 50 дукхагIа я. ДIахо, болх кхы а дикагIа дIабода.

— Болх сихача ритме дIабахар, хIаране низ кхо ца беш къахьийгар. Из тамаш елга дац, хIана аьлча Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара сийна хетаь ма ярий вахта.

Чакхдаьннад балха ди. Бакъда, дIа-хьа къаста лаьрхIа бац хьаьшийи фусамдайи. Уж а завода берриг къахьегамхой а гуллуш ба предприяте актови зале.

Цига «Электроинструмент» завода директора Тамзсханова, партбюро секретара Манкиева доттагIлен вахте дакъалоацаш котбаьннараштa дIалу сийлен грамоташ, памятни цIе вымпелаш.

Цхьана арабоал шин предприяте къахьегамхой. Дукха да цар вIаши дувца. Хьаьшаша баркал йоах фусамдаьшта иштта безаме шоаш тIаэцарах, уж шоаш болча хьоашалгIа хьех.

— Укх тайпарча вIашагIкхетараша коллективий барт цаI бу, къамашта юкъера доттагIал чIоагIду, — аьлар шоаш цIабаха арабаьлча Бедоев Николая. — Дувла тхо долча, хьаьший хуругда шох!

А.-Г. УГУРЧИЕВ.

Барттайна, интернациональни коллектив я В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе къахьегаш яр.

Завода цехашта, установкашта юкъе ший къаьстта моттиг дIалоацаш я Гоголев Геннадий Владимирович керте латта ЭЛОУ-АВТ яха установка. Ший декхарех, паччахьалкхен планах дани а дика лоархIаеш хьайоагIа цун барттайна коллектив. Духхьал октябрь бетта планал совгIа эзараш тоннаш бийдал арахийцай цо.

— ХIара шера ши-кхо ди хьалха кхоачашъю установка коллективо ший планаш, миллионаш сомий маьха хул оаха планал совгIа арахеца продукци, коллективера хIара виълагIвар парте член ва, хIаране хьинаре дакъа лоац юкъарча вахаре, мугIарера болхлой шоашта тIехьа баха хов. ХIара операторо караерзаяьй шишшакхоккха смежни говзал. Из я толамий керттера резерв, — яхаш дувц установка начальника Г. Гоголева. — Къахьегаме масал а телаш, хьалхалаттарех ба тха дикагIбола операторащ Ш. Гумаров, Н. Ковалева, Л. Аленова, С. Денщиков, Т. Поликарпова, Л. Сухомлинова, машинист М. Эльбаум, кхыбараш.

СУРТА ТIА: смена хьаэца боагIа операторш (аьрдехьара аттехьа) Л. Сухомлинова, С. Денщиков, Ю. Овсянников, Т. Поликарпова.

Р. АУШЕВА, сурт.

ТЕШАМЕ ЛОРАДЕ

Советий мехка гIолла Октябраца цхьана гIа боахаш хьабоагIа нах тахан дукха бисабац. ХIаьта болаш барий дукха да цу ханах, цул тIехьагIа мел хиннача хувцамех дувца. Къаьстта ала лов сона вай мехкарча доккхагIдолча ноахалах болча а тIехьа тIакхийнача а кхалнахах. Революци ялалехьа тоIалаь, есараш санна Iазапе бар вай мехка баьха дерригача къамех бола кхалнах. Къаьстта воча хьалашка бар лоаман кхалнах, царна юкъе гIалгIай бараш а болаш. Бакъда. паччахьа Iазал тIера Iоккхессачул тIехьагIа, хьеца луш керда вахар хьаллаца хьаькъал а денал а корадир кхыбарашпа цхьана гIалгIай кхалнаха а.

Советий Iаьдал эттача шерашка йиIигаш деша яхийтар чоалхане хIама дар. Бакъда, тха да чIоагIа прогрессивни саг вар, цудухьа са дика аьттув баьлар. Со санна бараш а сол хьалхагIа деша болабеннараш кхы а бар цу хана. Уж бар Мальсаговгiар Заурбека Фатима, Тамара Тонтовна, кхыбараш.

Кхаьла денача дийнахьа морхашта юкъера малх хьаарабоалаш санна дуне къоагадаьча цу кердача замано дIайолайир нохчийи гIалгIайи мехка образовани. ХIаьта берригача прогрессивни наха санна гIалгIаша а хьаллаьцар из.

ХIара шера эргабоалаш, хувцалора мохк, дегIадоагIар Iилма, экономика, промышленность, образовани.

1932 шера педагогически институт чакхъяьккха яьлар со а соца дешаш хиннараш а. Цхьацанахьа школашка а кхыча дешара заведенешка а балха дIа-хьа хьожадир тхо.

Хала дар юххьанца: наьха санхетам лакха бацар, дешара дукха тIатеIацар. Грозне № 15 йола лоаман мехкараштa лаьрхIа интернат хьаеллаш дар тхо. Iалаьмате дукха новкъарленаш нийслора цига. Амма ерригa халонаш эша а яь, хьайиллар оаха интернат. Бакъда, кхы а йоккхагIа йола халонаш духьалъэттар. Юрташка бахача вайнаха шоай йиIигаш деша хьаяхкийтацар.

ТIаккха аз лаьрхIар сай вежарий, йижарийн йиIигаш школашкара хьа а яьха интернате хьайоалае. Из аз да а дир. Болх бе дIайолаелар интернат. Бакъда, оаха лийрхIар из дацар.

Тха дагардар вайнаьха йиIигашка дешийтилга, бизза советски нах уж хилара царна эша хьалаш хьакхоллилга дар.

ТIаккха Наьсарен районе яхар со. Сайца Грозне хьалйоалайир аз 40 йиIиг. Цул тIехьагIа нохчий юрташка аха йолаелар. Хьох тийша боахкийт-кх оаха ераш, яхаш йиIигаш хьаахийтар соца цига бахача наха. Иштта тIаберзабир оаха образованена лоаман мехкарий.

Денгара ди массаза доал, дукхагIа деша аха баьлар кхалнах. Хьахилар нохчий, гIалгIай къаман кхалнаьха кадраш, хьехархой, лораш, партийни болхлой, кхыметтел механизатораш, токараш, слесараш, летчикаш а.

ХIанз 70 шу даьннад Советий Iаьдал этта. Дукха да вайна революце деннар. ТIакхувча ноахалга васкет деш, ала лов сона: «Хьамсара лораделаш Октябро деннар. ХIанзаръяр санна хоза зама цIаккха а хиннаяц шоана. Дебаделаш вай мехка рузкъа, цул маьхера хIама вайна кхы цхьаккха дац шоана!».

М. МАЛЬСАГОВА,
НГIАССР заслуженни хьехархо, къахьегама ветеран.

КОТАЛО

ИНТЕРВЬЮ

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 70 шу дизара сийна яьржача социалистически яхье МагIалбикерча бурувдеттараштa юкъе хьалхара моттиг яьккхай I. З. Галаева кулгалдеча 19-ча буровой комсомольско-кагирхой бригада коллективо. Массарел хьалха кхоачашъяьй цо пятилетка хьалхарча шин шера бурув тохара план. Итт бетта кхоачашдаьд укх шера декхараш а. Буровой начальник I. З. Галаев юбилейни заседане дакъа лоацаш Москве ва. Цу бригада мастерца Бадиев ИсмаIалца вIашагIкхийтта интервью эцаш хиннав тха штате воаца корреспондент Харсиев Адам Октябра ЦIей хьатIакхоачача деношка.

Хаттар:—МалагIча къахьегама коталонашца дезду шун коллективо Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара цIей?

Жоп: — МагIалбике эггара хьалхарчарца хьаллаьцар тха бригадерча бурувдеттараша «Октябра цIей хьатIакхоачаш пятилетка хьалхарча шин шера план кхоачашъяра» бола патриотически болам. Таронашка а хьежа, керда социалистически декхараш тIанийцар. Уж толамца кхоачашдара хьинар кхо да деш къахьегаш хьа а боагIа.

Тахан, Октябра ЦIей дездеча дийнахьа, шоай дош дизза кхоачашдаьд ала йиш йолаш ба комсомольско-кагирхой бригадера лаьттан ченаш техкараш. Укх пятилетка хьалхарча шин шера планах 3420 метр бурув тоха дезаш хиннача, цхьоалагIа ноябрь хьатIакхоачаш тха вIаштIехьдаьннад 5450 метр бурув тоха. Из хул шин шера планал ши эзар совгIа метр дукхагIа.

Толаме кхоачашдаьд тха мехкдаьтта лехарий коллективо кхыдолча технико-экономически хьокхамегIа дола декхараш а. Паччахьалкхен планаца нийсйича 50 процент лакхъяьй къахьегама овсарле. Планал цхьа миллион совгIа сом кIезигагIа да укх шин шера бурув тохара балхашка дIадахар. Геолого-технически наряда тIа белгалъяьча ханал ворхI бутт хьалха йоагIа тха коллектив.

Хаттар: — Мишта вIаштIехьдаьннад шун иштта доккхий къахьегама толамаш даха?

Жоп: — Эггара хьалха белгалдаккха деза тха коллективо бригадни подрядагIа болх бу кхоалагIа шу долга. Цо лакхбу хIара болхлочун бригадана хьалхашка латта декхараш кхоачашдара тIехьара бехктокхам. дерригa хьинар дIалуш къахьегара лоIам, цо новкъостал ду мехкдаьтта лехараштa керда таронаши кхоачамаши лаха а царех бизгагIа пайда эца а, химреагентий, кхыча материалий кхом бе. ХIара сменагIа лелаю оаха цар учет.

Кхотаенна. барт-цхьоагIо йолаш коллектив хилара боккха лоархIам болаш да дуккхача хана денз болх беш, бурув тохара говзал лакха йолаш, ше-ший декхар цIенен диззан кхоачашдеш. балхеи къахьегамеи дисциплина лакха йолаш бригадера болхлой хилар.

Нагахьа саг дIаводац тха бригадера балхара дIаваьнна, лакхваь кхычахьа дIахьожаваьр мара. Дукха ха йоацаш тха бригаде мастер хинна Заев Анатолий хьожаваьв 20-ча буровой начальникалла, цига мастер вахийтав тхо долча бурув тохаш хинна Жиделев Евгений.

Тайп-тайпара говзалаш караерзаяь ба бригадера дукхагIбола болхлой. Шийчунца цхьана электрика болх лелабеш ва дизелист Тебоев Iалихан, слесарь Хвостиков Сергей ва эшшача хана бригаде газоэлектросваршика болх беш. Эшаш моттиг нийсъелча лакхехьа а лохехьа дIаэтта болх бе йиш йолаш ба дукхагIбола бурув тохачун гIончаш. Иштта дукхагIбола дизелисташ ба бурув тохачун гIончий болх караберзабаь.

Цу дерригне, таро лу тхона хьовзам боацаш болх дIабахьа, къахьегама овсарле лакхъе, кхыдола балха хьокхамаш тоаде.

ДуккхагIча даькъе тха коллектива толамий лард лархIа йиш я, форманна доацаш, сменашта, болхлошта юкъе лелаеча социалистически яхьах. Балха итогаш ю хIара дийнахьа. Уж хьалтох яхьа экрана тIа массанена гургйолаш. Бутт йистебоалаш хIара дийнахьара хьокхамаш вIашка а техе, бригада совета заседане къоастаю дикагIа болх баь сменаш хIара болхлочо коллектива хьалхашка латта декхараш кхоачашдеш къахьегача дакъа лапара коэффициент. Иштта белгалбоах шоай декхараш дизза кхоачаш да деш бисараш а. Социалистически яхье котбаьннараштa мастера фондера преми хьежаю.

Шоай декхараш дизза кхоачашдеш, социалистически яхье хьалха латташ хьабоагIа бурувдеттараш Садовников Валентин, Додов Хьажбикар, Аушев Ахьмад, Шомахов Владимир, бурув тохачун гIончий Богачев Валерий, Шомахов Радик, Медов Микаил, Хадзиев Шабазгири, вокхагIвола дизелист Колданов Николай, дизелисташ Тебоев Iалихан, Ордашов Юрий, операторащ - коллектораш Саутиева Марем, Редько Валентина, слесараш Саутиев Эдалгири, Хвостиков Сергей, кхыбараш.

Дуккхача хана бурув деттара болх беш, цун технологи дика караерзаяь ва тха буровой начальник Галаев Iаьла. МагIалбике тайп-тайпарча моттигашка 17 скважине бурув тохаш хиннав из, царна юкъе ворхIлагIа скважина йистейоаккх цо буровой начальник волаш. Нахаца болх бе, хьалхашка латта декхараш кхоачашдара уж оарцагIбаха, коллектив кхотае ховш, бехктокхам лакха болаш, иштта хилар хIаранегара хьадехаш ва из. Къоначарна ший говзал дIалуш, цар хьехамча волаш хьавоагIа Iаьла. Хьалхе а йоанхо ю цо бурув тохара болх лерттIа дIабахьара, тIехьагIа эшаргдар Iалашдара. Цудухьа тха коллектива болх дукха хьовзам боацаш дика дIа а бода.

Юрт хозлуш, тоалуш латт

Надтеречни районе йоккхагIчарех лоархIаш я тха юрт. Укхаза улл йоккха ши совхоз — «Гвардейскийи» «Новогорскийи». ИIаьхий я юрта тIемей къахьегамеи традицеш. Сийлахь-боккхача Даймехка тIом латтача шерашка укхаза соцавир моастагIа. Цу хана чIоагIа бирса тIемаш лаьттар тха юрта уллув. Дукха ха йоацаш тхо долча хьоашалгIа баьхка хилар цу алан шерашка тха юрт моастагIчох лораьча 347 стрелкови дивизе ветеранаш. ХIаьта таханара Гвардейское бIаргаяйча, чIоагIа цецбаьннабар уж.

Да а да из иштта. Цу юкъа довзаргдоацаш хувцаденнад юрта сурт. Из тIа-тIа хозлуш, тоалуш йоагIа. Юртахой вахара хьалаш гаргакхаьчад городерчарна. Цунах дукха дакъа доалл социальни дегIаахара дешашта йоакхо еш болча юрта Совета депутатий.

Сона дагаух 1980 — 83 шераш. Цу хана боахамий кулгалхоша, депутаташа дукхагIа йоакхо йора производства. Соцкультбыта объекташ йицъялийтаяр. ГIулакх воча хьал тIа дар. Социальни сфера йоакхо ца ярах, къалуш латтар йолаш йола социальни объекташ а. Уж тоаяра, кердаяхара кулг дIатохаш саг вацар. ГIулакхаш хувцаделар «Гвардейский» совхоза директоралла А. Завгаев оттавича денз. Iалаьмате дукха терко е ваьлар из социальни дешай. Юрта хьалъе йолайир массехк соцкультбыта объект. ХIаьта вахаро хьахьекхар кердача директора лаьца никъ нийса болга. Наьха вахара хьалаш тоаларо совбаьккхар цар балхацара безам.

ТIаххьарча шерашка къаьстта дукха хьалъю тха юрта бахачь наха лаьрхIа фусамаш. Масала, дIадахача шера дIаелар 1400 квадратни метр йола бахача наьха фусамаш. Ерригa квартираш дIайийкъар совхоза механизатораштеи болхлоштеи. ХIаьта укх шера кердача фусамашка баха ховшаргба боахама специалистий ялх дезал.

Бахача наьха фусамаш хьалъярца цхьана юрта урагIйолхаш латт кхыйола соцкультбыта керда объекташ а. Кхыметтел городе бахараш а хьагаргболаш да дукха ха йоацдаш тха юрта болх бе доладенна керда культура ЦIа. КердагIа йолча проектагIа даьд из. Цун ший спортивни комплекс я. Цун проектни мах — 700 эзар сом. Духхьал цу цхьан цифро а хьахьокх из фу объект я. Лоацца аьлча, Iалаьмате хоза совгIат дир юртахошта юбилейни шера.

Цар дог айдеш, хозахетийташ да укх шера юрта пхи километр асфальт билла наькъаш дахкар а. Боахамий кулгалхой, юрта Совета депутатий теркама кIал латт наьха къахьегама хьалаш тоадара дешаш. Хьайбаш леладераштa лаьрхIа хьалъяьй вай ханара коровникаш. Укх шера эксплуатаце дIаяла лаьрхIад, ший паровой отоплени а йолаш, совхоза транспорт чулоаттаю ялх бокс.

ХIанз закон а хинна дIаэттад юрта Совета халкъа депутатий сессешка соцкультбыта объекташ хьалъяра дешаш дувцилга. Оаха цигача ладувгIа социальни сфера дегIайоалаяра хьакъехьа боахамий кулгалхой отчеташка. Цу тайпара отчеташ йир «Гвардейский». «Новогорскийи» совхозий директораша дIабахача бетта хиннача юрта Совета халкъа депутатий сессе. Укхаза чIоагIйир 1988 шера соцкультбыта объекташ хьалъяра програма, белгалбаьхар цу гIулакха бехктокхаме бола кулгалхойи депутаташи. Иштта тха юрта тIадсагIача шера хьалъе лерхI 130 моттиг йола берий беш, гкъаь моттига лаьрхIа бани, 750 квадратни метр бахача наьха фусамаш.

ТIаккха кхы а хозлургда тха юрта сурт, кхы а тоалургда наьха вахара хьалаш.

Х. МЕЖИДОВ,
Надтеречни района Гвардейское ахача юрта Совета председатель.

ЦIи хезача революционеро Чабиев Эгалос ший дагалоацама тIа иштта яздаьд цунах:

«ДIай - хьай къувса баьлар.

— ХIалакдергда вай.

ТIаккха партизанаша аьлар:

— ХIаьта шоай истий корталеш дIатIатахка. Вий гIойла шох.

Цхьанне хабар дера, полк вагонаш тIа хоаеш латт, аьнна. Хехкка станце дIабахар партизанаш, нах вагонаш чура арабаха болабелар. Поручик Добриев духьалваьлар. Из цигга вийра...

...Из бийса Костоев Бексолтаси Алиев Мудареи лоравеш яьккхар Тоаркхо-Хьажас. ШоллагIча дийнахьа Назране со волча хьалвера из. Назране кхаьчар округа начальник Шахмурзиев а. Бокккхий нах хьатIа а бийха, цо аьлар: «Нагахьа санна нийсса шийтта сахьат даьлча, эшелонаш йола ца йолийте, Наьсаре, хьаэца хIама доацаш, хIалакьергья...».

Кхоачашъийнзар цIеча партизанаша из ультиматум а, йиллача ханна тIом болабелар. Майра духьалъайттар уж моастагIчоа цу тIем тIа а.

ДIахо язду Чабиевс:

«...Из (Тоаркхо-Хьажа — А. Б.) ворда тIа а хоаваь, Экажкъонгий-Юртагахьа дахар тхо. Новкъа йоккха йоацача казакий отрядаца дов хилар. МоастагIий дIа-хьа лелхабир. Iуйрийна тхо СурхотIа кхаьчача, разведка еш айрапланаш гучаяьлар. Цунца цхьана хоам кхаьчар Алхасте йолчахьарен Сипсой - ГIалийгахьарен казакаш тIабоагIа, аьнна. Царна духьала Тоаркхо - Хьажа керте а волаш, отряд яхийтар аз. Дукха духьала латта низ кхачанзар тха — поатронаш яцар. Тоаркхо - Хьажийца Мужеча дIадахар тхо».

Мужеча а укхазарча кхыча юрташка а шаьрачара лоамашка юхабаьнна большевикаш бар.

Тоаркхо - Хьажас дукха ха яккханзар укхаза. Ведана дIавахар из. Цига из малагIа декхар тIадилла вахав хьагойташ да Тоаркхо-Хьажас Веданара дIахьийта ер письмо:

«Нов. Гикало! Iа дайта ахча а письмо а хьакхаьчал сога. Из бахьан долаш аз чIоагIа баркал ях хьона. Цул тIехьагIа аз хоам бу хьога, со хьавенав, массе хана хьоца дог - уйла долаш хиннав со, дIахо хург а ва.

ХIанз кхетавел со, аз де дезачох. Хамхоев Махьмад а иштта кхыбараш а дIабоахкийт аз. Царга долчча бесса хьаала аз дIахо фу де деза».

Хала а кхераме а декхар дар большевикаша Тоаркхо - Хьажийна Ведана цо кхоачашде дезаш тIадилла хиннар. Ведана «Къулбаседа Кавказа эмират» вIашагIъеллаяр Узун - Хьажас. Ше къаьстта йола шарIий бокъонех йола паччахьалкхе вIашагIъйоллалга дар цо лерхIаш хиннар. Узун-Хьажа большевиккий моастагIа вар, бакъда, из духьала латтар кхы а кхерамегIа волча моастагIчоа — Деникина. Цу юкъагIа Узун-Хьажийца барта хилар пайдане дар, революцен моастагIашца къовсам лоаттабеш, уж лоамашка хьал чу ца бовлийташ цун эскар духьала латтандаь. ХIанзарчоа Деникина духьаллаттача цун эскарца хилийта лоаман нах, бакъда, ха хьатIаэттача, Советий Iаьдал лораде кийча хила беза уж.

Иштта бехктокхаме а хала а декхар дар Тоаркхо-Хьажас Ведана Узун-Хьажий эмирате къайлагIа кхоачашдеш хиннар. Ала деза, эмир цунах къаьстта а юххьанцарча хана вIалла шек воацаш хиннав, аьнна. Иштта ца хилча вергварий цо Тоаркхо - Хьажах ТIема совета председатель.

Тоаркхо-Хьажас кхоачаш деш хиннача большевиккий декхара тешалдеш да цхьаькха письмо а.

«Хьамсара новкъост Гикало!

Iа дайта письмо а ахча а хьакхаьчад сога, аз цIаьхха а кхы цIаьхха а баркал ях хьона из бахьан долаш, ахча хьалхагIа шоана дахьийта доагIар, шо тха хьаьший доландаь... Со ГIалгIайчен викалашца дIакхача гIерт. Аз лаьрххIа саг вахийтав Чабиев Эглойга каьхат нийца, сихагIа хьо волча кхача, тIаккха со волча вола, аьнна. Чабиев кхы тIехьа а доацаш, 6 ди даьлча кхача везаш ва. ТIаккха дувцаргда оаха, халкъа пайданадар а дергда. ЦIаьхха а баркал ях аз. Iа со, вокхагасаг, виц ца вара. Моаршал дойт аз хьога а хьа новкъосташка а... Кердачох сайга хоам бар дех аз. Аз нанас ваь воша санна лоархI хьо.

Хьамсара Гикало. хIанз укх сахьате укхазара гIулакхаш, далла хоастам ба, дика лел.

ТIема совета председатель Тоаркхо - Хьажа».

ГИКАЛОС хьаяхахьийтача ахчах герз а поатронаш а ийеш, юрташкарча нохчех эскар вIашагIтохаш болх хиннаб Тоаркхо-Хьажас баьр. Из эскар цкъарчоа Узун-Хьажий эмирате чудоагIаш хиннад, бакъда, дIахорча хана Шотарча Гикалой цIеча эскарах дIаккхета дезаш хиннад.

Гуржий меньшевиккий правительствос пулеметаш а кхыдола герз а дайтар Узун-Хьажийна. Деникина бIу шоашкахьа дIа ца бойташ, духьаллаттарах цар луш бола мах бар из. Хьакхаьча герз хьанна лургда, аьнна, дош къоастадеча хана Тоаркхо - Хьажий низ кхаьчар Шота цIеча эскарах дIакхета кийчлуш йолча Черсий-Балкхарой отряда из дIададлара эмир мутIахьа ве.

Черсий - Балкхарой отряда тIеххьа кIезиг-кIезига кхы а дIааха баьлар Узун-Хьажий эскарцара нах Шота, Гикало эскарах дIакхета, Из ше-шегIа хьахулаш дапар, из Тоаркхо - Хьажий а иштта большевиккий оагIув хьаллоацашбарий а болх бар.

Тоаркхо - Хьажас кхоачашдеш хинна боккха лоархIам бола гIулакх парте Кавказски краевой комитета дIаховш а боккха мах беш а дар.

Цхьан сарахьа Яндиев ЗаIам кхаьчар Ведана. Тоаркхо - Хьажийна цу минотe вайзар Деникина эскара лаьрхIа вIашагIтеха гIалгIай полк ца яхийта партизаний отряд станце чухьалача цунна керте хинна лохорча дегIара, лоаца дита мехкаш дола кадай саг.

Астраханера Киров волчара воагIар ЗаIам. Хала а кхераме а никъ бар цо бенар: Астраханера форда тIа гIолла Баку а вена, цигара ГуржегIа а ваха. тIаккха лоаман наькъа такех ГIалгIай мехка а ваьнна, укхаза Ведана, кхаьчавар из.

— Кировс баркал йоах хьона, — аьлар ЗаIамас. — Iа кхоачашдер Iалаьмате хала а кхераме а гIулакх долга хов цунна. Дукха ха йисаяц ер чакхдала. 11-гIа Эскар каста тIалата кийчлуш да.

Дошо сахьат хьакховдадир цо.

— Ер хьона Кировс совгIата дайтад.

Из сахьат хIанз доацаш да, бакъда, из бIаргадайна нах ба. 11-ча Эскара РВС-гара аьнна йоазув латтар йоах цу тIа.

Кхоачашдир Тоаркхо-Хьажас шийна большевикаша тIадилла декхар. Дехар Узун - Хьажий эскар, низ белар Гикало керте лаьттача ЦIеча повстанчески эскарга.

Бокха кхаъ хилар Тоаркхо - Хьажийна Яндиев ЗаIам цIаьхка а Ведана веча. Ше гIалгIай партизански отряда керте латталгах а из отряд боккъонца тIема кийчъе, аьнна, Гикалогара письмо деналгах а хоам бир цо. Инаркъеи Махьмад-ХитIеи гIолла Моздаке а баха, дIахо Георгиевск йолчахьа тIалаташ долча ЦIеча Эскара доакъоех дIакхета безар партизаний.

— Са 1800 партизан кийча ва, — аьлар ЗаIамас, — приказ кхачарга хьежаш а ба.

ХIанз из бехктокхаме задани шийга кхаьчача, де дезачунна Гикалоца дагавала воагIаш вар из. МоастагIчоа тIалата кийчлуш дар Шотара Гикало эскар а.

КIАНГВАРДЕЙЦАШТА меттахьа тохарца цхьана гIалгIай большевикаша уйлаш йора деникинцаш лелхабаьчул тIехьагIа областера хьал дIахо лертIа а сатем болаш а хилийтира.

Иштта яздора Гикалога Э. Чабиевси И. Зязиковси:

«...Оаха дизза даргдоацаш лерхI, Тоаркхо - Хьажа Нохчашкахьара хьал а вийха ЦIе Эскар вIашагIдоллалга, шарIата полк аьнна, цIи а тилла цунах, деникинцаш лелхабаьчул тIехьагIа къамашта юкъе довнаш гIеттадергдаращца къовсам лоаттабелга а Владикавказ лораелга а тIа а дулларгдолаш цунна. Цу деша из керменистий отрядах дIатоха лерхI оаха...»

ТIеххьарча шерашка лайна халонаш Iаьткъа, могаш воацаш ше вале а, полка керте эттар Тоаркхо - Хьажа, ше геттара метта висалца къамашта юкъе довнаш ца хилийтара, къоалаш ца дайтара декхар цу полкага кхоачашдайтара ший низ кхоачар а дир. ХIаьта из Советий Iаьдала юххьанцарча шерашка къаьстта боккха лоархIам болаш дар.

Ше сатийса, шийна дагалаьттача халкъа кортамукъа вахар ше ма дарра бIаргаловнзар Тоаркхо-Хьажийна. 1922 шера кхелхар из.

Цун вахарах, цун гIулакхех йола материалаш лехаш цхьаькха документ корадир сона. 1925 шера 28 октябре оттадаь ГIалгIай автономни областа исполкома президиума заседане протокол дар из. Иштта йоах цу тIа:

«...Пункт 6. Тоаркхо-Хьажий памятник йистедаккхара кхы а ахча хьожадарах...» Из ахча хьожадарах бола соцам а ба цу протокала тIа.

Оттадир Тоаркхо - Хьажийна памятник, бакъда 1942 шера ШинаргIаюкъе бирса тIом болча хана, фашисташа юрта хьачуйийттача йоккхийча топаша дохадир из. ХIанз юха хьалде доладаьд памятник.

Гарданова цIерагIа улицаш я Грозне, МагIалбике, СоагIапча. Тоаркхо - Хьажий сийна тилла я из цIи.

Иштта хиннав Гарданов Тоаркхо - Хьажа. Цудухьа вах из вахарг а ва наьха дегашка.

БОКОВ Ахьмад,
халкъа йоазонхо.

Спортсменех дола дувцараш

ЯХЬ ЙОЛА КІАНТ

Балаев Руслан — дунен халкъашта юкъерча класса спорта мастер, штангист, Москве хиннячa дикача лоІама Ловзарий чемпион, социалистически - мехкий эскарий VI спартакиада, СССР Герзашцарча Низий чемпион, цкъа мо дуккхаза дунен халкъашта юкъерча турнирашка котало яьккхар, СССР вІашагІкхийттача команда доакъашхо.

ДІатІаьхьежача шийдозал 100 килограмм да ала йиш йоацаш, озадаь даьккха аьса тай санна нийса гІов долаш зІамига саг ва Руслан.

...Самолет тІа-тІа сихлуш йода Внуково яхача аэродрома гІоттара оаса тІа гІолла. Сихха хьалъайлу из.

Руслан уйлашка ваха вагІа. Палат ва ше ваьча моттиге бода никъ атта ба яхар. Мел дукха да дагадоха! Шийца школе баьгІача новкъостий, юртахой, гаргарча наьха сибаташ духьалъух цунна. Хов: уж ше цІаварга сатувсаш болга. Дукха хаттараш хургдолга а ховш ва из.

— Руслан, хІанз курасонта вала йиш йолаш вакх, хьо — яхаш, бегаш бу аз. — Дунен тІа эггара хьалха хинначa дикача лоІама Ловзарий чемпиона цІи лелаеш ма вий хьо.

— Спортсменах «даьлий» бара чІоагІа духьала хиннав со даим, — велалу Руслан. — ЦІакхаьчача цхьаннахьара телефон тох, тІаккха кхьчахьара. Иштта, дийнахьа сарралца. Хьалхеставу, вІашагІкхетарашка вех, новкъостий хьабетталу. Хьона бакъдар дезе, эхь хеташ, са мича эккхаргва ца ховш хул со, цу тайпара хІама нийсделча. Чемпион хиннав, аьнна, фу хувцаденнад? Се массаза хинна Руслан ва-кх со. Е хІама тІа а кхийттадац, е хІама Іо а даьннадац.

— ХІаьта а, бакъдар алал, курал е йиш йолаш хІама деций Запорожьера цІи хеза волча Дандик Юрегара, Олимпийски ловзарий чемпионагара Влада Никогара котало яккхар, — ях аз. — Цу тайпара толамаш вахаре цкъа хилча а кхоачам болаш да.

Са къамаьл кхычун тІа доаккхащ, цхьацца дувца волалу Р. Балаев.

— ХІара сага вахаре шиникъ хила йиш я, — велалу Руслан. — ЦаІ — долла хІама цунна когаметта дасланас, кхоаччарча наха, бовзачар - безачар деш хилар. ШоллагІбар — шийкраз саго ше лахар. Со шоллагІча новкъа лийннарех ва. Спортсмен даим яхь йолаш хила веза — спорте, вахаре, дешача.

Руслана дувц массехк ди хьалха, дикача лоІама Ловзарашка дакъа лоацаш волча хана шийна тІаэттача халонех. Рывок яьчул тІехьагІа, кхоалагІа мара вацар из. Хьалха вар Нико Влад а Дандик Юрий а. Дакхха кийча бахьан а дар Руслана: «цхьа кІира хьалха СССР Кубок яккхара йолча яхьашка кІаьдвеннав, меттавенавац со». Цхьабакъда, толам бакха безаш бар. Нагахьа укхо хьалхара моттиг ца йоаккхе, командин яхьий керттера приз болгарцаша дІахьоргья. Из хилийта йиш йолаш дац. Котваларгa сатувсаш хьеж Русланагахьа тренерий, новкъостий бІаргаш.

Помоста тІа ваьлча, зале багІачар детта тІоараш хьахоз. Уж а тешаш ба-кх аз дозал хьалъайдергхилара. Массаза санна дукха кийчо еш а ца латташ, хьалоац аз штанга гІув. Сихха чакхйоакх упражнени. ГІадбахача наха детта цІогІарч хьахьоз. ШоллагІа Ю. Дандик ва. Штанга хьалъайе ца могаш вус Нико Влад а. Со чемпион хилар.

Руслана дегайоахк советски езача атлетика халонаш. Укх тІеххьарча шерашка дукха Іайнай уж. Болгараш цахаддаш котбувл, вай команда «шоллагІа» юс. ТІехьа кхуваш латт ГДР, Польша атлеташ. Цар дІакхуть дошо медалаш. Мукъавалийтав СССР вІашагІкхийттача команда воккхагІйола тренер Д. Ригерт, цхьацца организационни эрглонаш яьй. Дукха ха мичa йисай аргІанара Олимпийски ловзараш хила. ХІаьта тІеххьара Европа, дунен чемпионаташ санна ледара чакхдаха йиш яц уж.

Т. ДИКАЕВ.

ЙОВРГЙОАЦА СЕРДАЛ

Советий зама этта цхьан саго вахаш йоаккха ха мара яц. Цхьабакъда, мел доккхий исторически хувцамаш хиннад вай мехка цу юкъа. Хеталу, уж массехк бІаьшеренна кхоачам болаш да, аьнна. Цох тешам болийташ я дІадахача пІаьраска дийнахьа академика П. З. Захарова цІерагІча республикански изобразительни искусствай музея залашка хьайнйлла йоккха выставка. Из хетаяьяр Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце юбилейна.

Выставка хьаеллаш музея директора, Нохч-ГІалгІайчен халкъа поэтессас Р. С. Ахматовас белгалдаьккхар, советски халкъ йоккхий революционни, тІема, къахьегама, культурни традицеш йолаш долга. Цох майрра ала йиш я, халкъ-кхоллархо, аьнна. Ший атта боапача вахара новкъа мах баь варгвоаца гІулакхаш даьд цо. Цох дувцаш я хІанз болх бе йолалу выставка а.

Р. С. Ахматовас аьннар хьаллоацаш дар НГІАССР культура министра заместителa А. Г. Митрофанова, Нохч - ГІалгІайчен художникий Союза правлене председателa А. Асуханова даь къамаьлаш.

Цул тІехьагІа дІайолаелар выставочни залашкара хьалхара выставка. Къаьстта бокха теркам тІабахийтаб революционни тематика йолча балхашта. Царех цхьадарий цІераш яха лов сона. Гулбеннарий бІарг тІаозаш да «ЦІе говрбаьреш» яха А. Миронова сурт. Цо дувц, лоам тІара чубоагІача токхамо санна, СІаьшерений боадо хоарцаьча нахах. Авторо уж гойтац низ бола наьрташ санна. Сурта тІа ба

мугІарера нах. Цхьабакъда, царна карагІдаьннараш наьртий гІулакхаш да.

Выставка керттера турпал — советски саг. Цох тешавеш да А. Н. Софронова дилла цІи хезача революционера Орцханов Хизара портрет. Вайна гу революци бахьан ший вахар дІадала кийча вола командир. Низ, майрал, советски сага лоІам — из да сурто хьахьокхар.

Къаьстта дукха нах сувц «ЦІе эскараш вІашагІкхетар» яхача Полонкоев Мурада полотнона хьалхашка. Вайна гу лоаман юрта майда тІа вІашагІкхийтта нах: тІема кийчбенна говрбаьреш, къоаной, кхалнах, бераш. Уйлангахьа баха ба берригаш а. ХІанзза С. Орджоникидзе даьча къамаьло дукха хІама дагадохийтад царна. ЦаІ да шеко йоацаш: керда Іаьдал дохаргдоацаш чІоагІа а массане безам тІаозаш а да.

Граждански тІема тематика санна шерра гойташ да выставке къахьегамах дола сурташ. Цар дувц хьалхарча пятилеткай шерашка мехка индустри дегІайоалаеш, электрификаци коллективизаци чакхйоаккхаш наха низ, хьинар кхо ца деш баьча балхах. Из тема йоашхаш да П. Миронова «Хала километраш», С. Сухорукова «Социалистически Къахьегама Турпал Ведерников», яха а кхьдола а сурташ.

Къаьстта моттиг дІалоац выставке Даймехка тІема хетадаьча сурташа. Царех дІакхет Афганистане интернациональни декхар кхоачащдеш доккха денал гойтарах Советски Союза Турпал хиннача Р. Аушева портрет а. Цун автор — С. Сухоруков.

Революци дІахойдаш хилара къаьгга тешал да тахан вай мехка чакхйоалаш йола перестройка. Нохч-ГІалгІайчен художникаш а Інйнабац цох дош ца оалаш. Цар бокхача безамца дувц хІанзарча советски наьха йоакхонех, гІулакхех.

М. КАРТОЕВ.

СУРТА ТІА: выставка зале.

Р. АУШЕВА сурт.

Хоамаш

«Зовне хьаст»

«Советская Россия» яхача московски издательствос арадаккха кийчдаьд Нохч - ГІалгІайчен халкъа поэтессай Р. С. Ахматовай «Зовне хьаст» яха стихотворений сборник.

Книжкана юкъеяха произведенеш бокха лирически чулоацам болаш я. Поэтессас бувц халкъаца, вахарца, Даьхенца, къаьстача сагаца ший бола безам. Шеко яц, Р. Ахматовай керда сборник поэзи дукхаезачар дег чу дужаргдолга.

Т. АНДРЕЕВА.

Художники театри

Укх деношка Москве, художникий Централи ЦІагІа болх беш я йоккха экспозици — театра, кино, телевидене художникий произведеней Еррнгсоюзни выставка.

Театральни Грозный укхаза гойташ я М. Ю. Лермонтова цІерагІа эрсий драматически театра «Дядя Ваня» яхача спектаклана кийчъяь экспозици. Цун автор — художник Е. Гороховский. Зрителаш боккхача безамца хьеж цунга.

Г. ХОБОТЬЕВ.

Вай мехкахой гІулакхаш

СИЙДОЛА БРИГАДИР

Татарски АССР заслуженни гІишлонхо, Ленина ший орден йола Наурбиев Къамбулата Уматгири республикал гаьнна арахьа вовзаш ва. Кама хи тІа вай мехка итташ долча къаьмий халкъий викалашта карагІдаьннача денал долча гІулакха истори гуш да цо лаьцача даькаца а.

Автомобильни гигант, Нижнекамски ГЭС хьалъеш кІезига хьахилланзар гІишлош хьалъяра технологе, къахьегам вІаштІехьбоаккхача принципиальни керда хІамаш. Кердадараш хьадаьчен юкъедоаладаьчен коллективашца механизатора У. Наурбиева бригада а яр. «Камгэсэнергострое» из эггара хьалха йолаелар лаьттанцарча балхий боарамех а доацаш, бухсоцаш хьахинначох отчет тела, эггара хьалха дІайолайир халданза йола подряд. Тахан, хІанз Татарски АЭС хьалъеча а боахам лелабара, производство вІаштІехьяккхара, керда методаш бахьан, перестройка бахьан латтача къовсаме а хьокхам тел Наурбиева механизированни комплексо.

«Камгэсэнергострой» объединене кулгалхошка енача правительственни телеграмма тІа цІенхаштта аьннадар: скреперистий бригадир У. К. Наурбиев Москве СССР ВДНХ командировне вайта СССР Минэнерго вІашагІтохача дикагІйолча опыта школа балха юкъе дакъа лацара.

Къамбулата Уматгире из хоам тІанйцар башха доккхал ца деш. Тайп-тайпарча боарамашка массагІа хиннай иштта йола семинараш.

ДикагІйола опыт хьахул заседаней залашка а йоацаш, гІишлош хьалъеча моттигашка. Дагадехар цунна 15 шу хьалха, бригадана керте эттача хана, техниках «бІаь процент» пайда эца безалга кхета а даь, цу хана къахьегама овсарлен хьакъехьа тІехйола коллектив хиннача Херсонщинерча Социалистически Къахьегама Турпала Л. Цветкова хІара дош терками эцаш ше хилар. Наурбиеви цун новкъостийн бІарчча делегаци а яь, Каховке бахар, хІаьта цу хана тІех опыт йолча коллегашца яхь лоацаш договор дир. Из яхь цхьан шера лаьтта Іанзар. Дуккха дикадар хьанийцар: ахарча хьалашка узловой ремонт яреи технически гІулакх дарен метод, лаьтта хьаэцаши доассадеши долча балхий приемаш — дерригa дийца даргдац. Украински урокаш пайдане хилар Наурбиева бригадана.

Лаьтта оахкалга адамаша эггара хьалха нараерзаьрех цхьа професси я. ХІаьта хьажал, цу хана денз Іомаеш я из атта йоаца говзал! Иштта из ювцаш дог гІоздаьлар Наурбиева.

Къамбулата Уматгири Москве вахар. Цкъа-дале, дисциплина, чІоагІъелгах, шоллагІ-дале, камазовски опыт массе а тайпара дІайовзийталгах ший декхар лерхІ цо.

— Духхьал из бахьан долаш книжкаш а язду, — аьлар цо саго. — Камски автогигант хьалйир берригача мехко. Укхаза хьахинна къахьегама керда приемаш а дерригача халкъага кхаьча хІама да.

— Алексей Стаханова, хьалхарча пятилеткай кхычa новатораша шоаш даьча кхайкарал тІа васкет даьд, КамАЗ хьалъерашка къахьегама байракх лакха лоаттае, аьнна, — йоах Наурбиева.— ХІанз тхо декхарийла да эстафета къоначa сменагa дІаяла. ХІаьта мишта дергда из, дІадахача итт шера мехка керттерча гІишлох дукха яздаь хилча, бакъда, дукхагІча даькъе, юкъара белгалонаш ювцаш.

Цу ситуаце язде, тайп-тайпарча совешанешка, семинарашка опыт дІайовзийташ къамаьл де оттаву Уматгири, (цхьа книжка арадаьннад республикански издательстве, шоллагІдар — «Бригадира запискаш» яхар «Новый мир» яхача журнала тІа арадаккха кийчдаьд.

Нурбиевна хеташ хиннар бакъхилар. СССР ВДНХ конференц-зале керттерча даькъе гулбеннабар конторски болхлой, из санна вола иттех бригадир а вар цига. Новкъа дар къамаьл дарраша корта боллаш хІама ца дувцаш хилар. Царга ладийгІа эгІазваха вар из, гостиница номере чувеча, ший дагахьа йохайир цо кийчъяь ший доклад.

ШоллагІча дийнахьа, перерыв хилча Наурбиевга аьлар, хІанз къамаьл де хьаргІа я. Къамаьл дергдац, аьнна юхаваьлар из: сога-м кийчъяь текст а яц, йоахар. Из гІулакх вІаштІехьдаьккхараш цунга къамаьл дайта гІертар.

«Мегаьд, лаьта хоарцадара технологи ювцаргъяц аз, аьнна, ший дагахьа соцадир цо: главкай гІулакхерча наьха фу безам хургба скреперистий профессиональни говзалах дувцачунга ладувгІа, лаьттанцара болх вІаштІехьбаккхарах дувцаргда-кх аз», — лаьрхІар Наурбиева ший дагахьа.

30 минут гаргга къамаьл дир Уматгире. Из къамаьл де волалушше, зале хинна шиш-пиш, сецар: гулбеннараша кхетадир бригадиро дувцар каьхата тІара шаьра къамаьл а доацаш, шийна къувлар, бригадни оптимальни варианташ, дуккхача шерашка лийхарех хьахиннар долга.

— Хьона хой, — аьлар цо Минэнерго къахьегам вІаштІехьбаккхарен алапен управлене начальникагахьа дІа а вийрза, — оаха дуккха ха хьалха денз бригаде квалификационни разрядаш дІаяьхалга? ХІана? Коллектива берригача члений дагардар цаІ хила деза. ХІаьта мишта дулургда из, нагахьа санна баьча балха расценкаш тайп-тайпара хилча? Хьаэцаргва вай лаьтта цамца доаккха машинист. Іай, лаьтта шин метрага кхаччалца кІоарга гІорадеча хана, балха безагІбола мухь цунна тІабуж: ткъо скреперист хул «цунга хьежаш». Иштта дале а, сихвала вагІац из: фуннагІа дале а, дийнахьа баьча балхах вокхарел кІезигагІа алапи эцаргда цо, цо Бешлоам хоарцабой а, автоскрепераш лелаеча трактористий алапи а бетта 80 сом кІезигагІа хургда. ХІаьта шелвалар, догІо вошавар цхьатарра да. Кхы цхьаькха а масал, а да — зІамигача саго «бокхийча начахул» дукхагІа болх бу, бакъда, разрядашца царна тІехьакхуврвгвац из алапе хьакъехьа.

Духхьал шийна карабаращца принципальни а волаш, трибуна тІа ваьлча мотт а соцаш, волча бригадира авторитет хургьяц. — йоах Наурбиева.

Къамаьл даь ваьлар из. «Камгэсэнергостроя» керттерча инженера заместителa Р. Валеева оалаш хьахезар: «Умат, кхы а дувцал хьай боахамах!» Кулг а лостадаь аьлар цо:

— Камски Полянашка хьабахнйта — шоашта бІаргагургба царна из.

ДІакхайсача материалех Наурбиева бригадас шийна яьча базах, цигарча «морской» порядках легендаш дувц.

Укхаза хинна министерства куратор ше пецъялар чусоцалуш яцар: цхьа гІаьлен юкх яцар дерригача доазон тІа! ЦІена хилар духхьал ше лоархІаме хинна Іац. Из да къахьегамца сакхетаме гІулакх доагІаш, производства юкъара культура йолаш хилар. Ший бахьан доацаш дацар дІаяхача гурахьа хьалъеш латтача АЭС венача министра А. Майореца У. Нурбиева бригада балха ше раьза хилар цхьанна хІаманца хо ца далийтар, массаза санна, тІехдаькха а доацаш, дог айденна болх беш из йоллаше. Бакъда, бригада базага хьежача, отрасла кулгалхочо хоастабир уж. ХІаьта дукха ха ялалехьа городе Брежневе ера лакхе хьоаяь телеграмма. Москвера цІавеча Камски Полянашка вахар Наурбиев: ший кІантий мишта хьажа. Гуйра цу шера йІаьхъелар. ХІаьта цига цІаьхха 30 градусага кхоачаш шелал эттар. Механизаторашта аьттув болаш ха яцар из.

Бригадирах эггара хьалха кхийтар тракторист Барышников, вела а къежа; сиха моаршал хьаттар цо.

— Миштад гІулакх, Леш, — хьаттар Наурбиева. — Мичахьа аттагІа да моторага хьажа: йІайхача ангаре е арахьа?

ЗІамига саг юхаозавелар: бригадира яхар дика кхетадеш дар, ший хана Алексей чІоагІа духьала вар техникана къайла ангараш яра. Сборни конструкцеех яьча (хьаштдолча монтаж е йиш йолча), дикача ангараша йиш хулийт бригадага техникана 5—6-зза сихагІа ремонт е.

Кагирхошца хила безам болаш ва Наурбиев. Царех теш из.

Наурбиевна дукха веза ученик Дмитрий Тиманов ва. Из хетаргахьа, ший хьехамчийна тара воландаь. Из санна балха сутара ва из, цул совгІа общественни гІулакх леладеш а ва. Бригада эггара хьалхара комсорг ва. ХІанз цун прораб ва, болх беш воллаше а техникум чакхъяьккхай цо. Бакъда, кердача гІулакха тІа хІанз а шаьрвеннавац из, опыт ховш ма хиллара, болх беш мара хьа мича Іов.

Наурбиевга цкъа къодадир: хала да хьона, бехктокхаме объекташ ма йий, подряде АЭС кхо блок ма йий, хІаьта мел ха дІайоакхх общественни балхо а, дикагІа лелалуш вола прораб лургва оаха хьона, аьнна...

Наурбиев ше ваьгІачара хьалъийккхар:

— ХІаьта Тиманов мича хьоргва? Эксплуатаце участке слесаралла вахийтача — мел йоккха моральни чов хургья сага. Са ах бригада «волосатикаш» болаш яр. ХІанз уж кадрови болхлой ба. Масала, юххьанца «совгІат» дацар Ахметзянов Мубаракзян, хІаьта хІанз из партгрупоргалла хержав, керда баьхкараштa кхетам луш ва ше.

МалагІча тайпара дулургда 10 шу совгІа йолча хана бригадир волаш, ший хьалхара толамаш лаьгІ ца далийтарал совгІа, кердадараш доахалга а? Гой хІанз а гІишлош еча эггара хьалха Сийлахь - боккхача Октябра 70 шу дизара сийна ше тІаийца декхараш ханал хьалха кхоачашдаьд цо, пятилетка хьалхарча шин шера план август бетта чакх а йоаккхаш.

Йохача кхаьча бригада меттаоттаеш Наурбиевца хинна Ибрагимов Гаяз Гатинович, Чугунов Василий Порфирьевич пенсе бахаб, Г. Сайбель, Р. Шарипов. кхыбараш гІулакха тІа лакхбеннаб, хІаьта эггара хьалха чакхбаьннарий уйла, традицеш юхейисай.

Наурбиев организатора говзал йолаш ва.

— Наурбиевна нахаца тарвала ховш хиларах хІанз саг певвоаккхаргвац Іа, — йоах СУМ-1 начальника Ш. Еникеева. — Балха тІа общественни организаца оагІув лувца Умат Камбулатовичагара Іомабала безар дуккхабараш.

Бригаде къаьстта лоархІамболаш я партгруппа.

Лаьттанца ду керттера балхаш КамАЗ еча чакхдаьлча Нижнекамски водохранилище еча дІаахийта яьлар механизированни комплексаш. Дезала гаьна а ваьнна, ара юкъе хила атта дац цхьаннена а. Кхыча бригадашка иштта дола хьал ца ловш моттигаш хиннаяле, Наурбиева бригаде дика кхета а яь лайра из ханна йола хало. Цу хана бригаде яр управлене эггара тІехйола партийни прослойка.

ХІанз санна комфортабельни автобусаш тІа а хайше ахацар цига балха, техпомоща фургона тІа 30 саг а хай ухар. Балха вахтови метод, эггара хьалха дІайолаяьр У. Наурбиеви цун новкъостийн бар.

У. Наурбиева бригада боккъонца интернациональни я. Уматгиря гІалгІа ва, Михаил Папашвили — гурже, Виталий Иванов — удмурт, Алексей Волохин — белорус. Шийтта къамах бола нах ба бригаде. Цхьан цІен дезал санна барт тайна я из коллектив.

Хьаэцаргда вай вахара кхетаме куп. Корта бохабу малар совдахаран алкоголизманеи духьалара къовсам чІоагІбарах дола Указ ара а далалехьа У. Наурбиева бригаде корта бохабу малар мелар геттара ийрча гІулакх лоархІаш дар.

Цкъа хабар дера бригадера, дукха ха йоацаш СПТУ дийша ваьнна зІамига саг ресторане менна харцахьа лийннав, аьнна. СалоІача дийнахьа хиннад из. Цо арахьа даьча хІаманна бригада фу бала ба, аьнна, Інйнабац цун членаш. Бригада совето соцам бир: скрепера тІера Іо а ваьккхе, ремонте вахийта, аьнна...

Шу даьлча юхавоалавир бригадо из зІамига саг. ЦІаккха йишлургйоаца урок хилар цунна цох...

Балхах мукъайолча хана кходаьча доагорца камазовцашта завода чурча територе тІа 50 гектар лаьтта огородашта тоадир бригадо. Из да цо Кхачан программа кхоачашъяра юкъе лоаца дакъа.

ТІеххьара а хаьттар аз Наурбиевга: — «ДІадахача пхийтта шера эггара дезагІдола ди малагІа хиннад хьа?», аьнна.

Цу шерашка ший кІайбенна корта Іочубахийта, йист ца хулаш массехк минут а яьккха, аьлар цо:

— ДагадагІац сона. Цхьаькха-м ховсона, балха аравала могаргдоацаш виса ди эггара ираз дайна сай хургдолга.

В. ЖИГУЛЬСКИЙ, «Советская Татария» яхача газета корреспондент.

Газета аргІанара номераш араяргья 8-чеи 12-чеи ноябре.

Редактор О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

7 НОЯБРЬ

СИЙЛАХЬЧА ОКТЯБРЬСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕВОЛЮЦЕН 70 ШУ ДУЗАШ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Кердадараш».
8.15 — «Ульяновске, Ленин волча». Документальни фильма премьера.
8.45 — Вай дай иллеш. Берий художественни самодеятельноста концерт.
9.10 — «Поэташа — Октябрана». Поэтически композици.
9.40 — Москва ЦІе майда. Сийлахьча Октябрьски Социалистически революцен 70 шу дизара хетаь тІема паради къахьегамхой демонстраци. Йистельяча (12.00) — СССР халкъий иллеши халхараши.
12.30 — «Разлив». Телевизионни документальни фильма премьера.
12.40 — Промышленностен юртбоахамен къахьегамхой — СССР Паччахьалкхен премей лауреаташ.
13.40 — «Майрра, новкъостий, гІа боахаш». Революцен иллеш.
13.50 — Советски Іаьдал бахьан долаш байнарий сийна. Сатийна минута.
14.05 — Г. Свиридов. — «Патетическая оратория».
14.40 — ЦТ экрана тІа духхьашха. «Бага бага, са седкъа». Художественни фильм.
16.10 — Мультфильм.
16.20 — «Большевикаш». Московски «Современник» яхача театра фильма-спектакла премьера. Автор — М. Шатров. Перерыве (17.25) — «Кердадараш».
18.50 — «В. И. Ленин. Вахара сагІонаш». Кинодокументаш.
20.00 — «Шо дех Ленинградо». Ашарий программа.
21.00 — «Ха». Сийлахьча Октябрьски Социалистически революцен 70 шу дизара хетаьча тІема парадахи къахьегамхой демонстрацехи репортаж.
22.30 — «Шо дех Ленинградо». Ашарий программа дІахододар.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Революцен плакат».
8.45 — «Вай дай иллеш». Берий художественни самодеятельноста концерт.
9.10 — «Поэташ — Октябра». Поэтически композици.
9.40 — Москва. ЦІе майда Сийлахьча Октябрьски Социалистически революцен 70 шу дизара хетаь тІема паради къахьегамхой демонстраци. Йистельяча (12.00) — СССР халкъий иллеши халхараши.
12.30 — Фильм — бераштa. «Іаьржача форда рыцараш».
13.40 — «Майрра, новкъостий, гІа боахаш». Революцен иллеш.
13.50 — Советски Іаьдал бахьан долаш байнарий сийна. Сатийна минута.
14.05 — А. Хачатуряна «Спартак» яха балет. Союза ССР Паччахьалкхен Доккхача академически театра фильма-спектакла премьера.
16.20 — Іиллма-довзийтара фильм.
16.30 — М. Пятницке цІерагІча РСФСР Паччахьалкхен академически эрсий халкъа хора выступлени.
17.25 — «Добрый лес». Мультфильм.
17.40 — «Лунный глобус». Телевизионни документальни фильм.
18.30 — «Шли пионеры вчетвером». Мультфильм.
18.45 — Телефильм.
10.05 — Дезала юкъера концерт.
19.35 — «Небывальщина». Фильм-концерт.
20.15 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.30 — Республика цІей дездеш я. Сийлахь-йоккхача Октябрьски Социалистически революцен 70 шу дизар Нохч-ГІалгІайчене дездарах репортаж.
21.00 — «Ха». Сийлахьча Октябрьски Социалистически революцен 70 шу дизара хетаьча тІема парадахи къахьегамхой демонстрацехи репортаж.
22.30 — «Цемент». Художественни фильм. 1, 2-гІа сереш.

8 НОЯБРЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Кердадараш».
8.20 — «Наташана лаьрхІа фаьлг». Мультфильм.
8.30 — Ритмически гимнастика.
9.15 — «Спортлото» тираж.
9.30 — «Будильник».
10.00 — «Аз гІулакх ду Советски Союза!».
11.00 — «Іуйрийнара почта».
11.30 — 1987 шерара СССР Паччахьалкхен премей лауреаташ.
12.30 — «Сакъердаме моткаш». Къоначa вокалистий концерт.
13.30 — Литературен искусствен архитектурен даькъе 1987 шерара Паччахьалкхен премей лауреаташ.
14.40 — «...Никъ кхоачалуш бац». Документальни фильма премьера.
15.10 — «Цирк денад». Телевизионни кхо сери йолча художественни фильма премьера. 1, 2-гІа сереш.
17.30 — «Кердадараш».
17.40 — «Спорти моде». «Лужники» яхач спорта Дворецера «Спортинтермода—87-88» цІи йола Дунен халкъашта юкъера фестиваль.
19.10 — Шахматех дунен чемпионате.
19.30 — ЦТ экрана тІа духхьашха. «Капитанага маьре ляхар». Художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Сатташа иллеш доахача хана». Сатлий илле фестиваль.
23.40 — «Кердадараш».
23.45 — Футбольни обозрени.

II ПРОГРАММА

8.00 — «Зарядка е дІаоттаІ».
8.20 — Концерт.
8.50 — А. Фадеев. «Письма юности».
9.30 — М. В. Ломоносова цІерагІча МГУ ДК академически хора концерт.
9.45 — «Революцен художникаш».
10.25 — Дунен музыкальни культура гаьнзера. Г. Свиридов. Романсаши иллеши.
11.00 — «Вай бералла цІа». Телевизионни документальни фильма премьера.
11.30 — «Эрсий къамаьл».
12.00 — Мехка къаман театрий фестиваль. А. Корнейчук. «Гибель эскадры». И. Франко цІерагІча Киевс... Паччахьалкхен академически драматически театра фильма-спектакла премьера.
14.00 — «Гушдар — теша хала дар».
15.00 — Футбол. СССР чемпионат. «Днепр» — «Жальгирис». Днепропетровскера трансляци.
16.50 — «Даймехк». Телевизионни фильм.
17.20 — Республика цІей дездеш я.
17.45 — Концерт.
18.00 — «Гаьнальина экзамен». Художественни фильм.
19.20 — Реклама.
19.25 — Э. Григ. Фортепиано оркестрацара концерт.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.15 — «Жар-птица из края берез». Телевизионни документальни фильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Валентини Валентинан». Художественни фильм.
23.10 — «Кердадараш».

РАДИО

7 НОЯБРЬ

СИЙЛАХЬ-ЙОККХАЧА ОКТЯБРЬСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕВОЛЮЦЕ 70 ШУ ДИЗАР

8.15 — Республикански газетий обзор. Передачай программа. Хаоттам.
8.30 — 9.00 — Иллеши халхараши.
15.30 — «Рагоот луш ба республика къахьегамхой» (нохчий меттала).
15.45 — 16.00 — «Хьона, Даьхе, тха уйлаши гІулакхаши».
17.15 — «Новкъостий цІейца даькъала бувцар». Музыкальни передача. (гІалгІай меттала).
18.00 — 19.00 — ЦІей дездеш я йиъ орден лелаю Нохч-ГІалгІайче. ЦІейна хетаь йола передача (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала).

УКВ

19.00 — Нохч-ГІалгІай музыка концерт.

8 НОЯБРЬ

7.15 — Республиканский газетий обзор.
7.30 — Передачай программа.
7.35 — 7.40 — Хоамаш. Хаоттам.
8.25 — 9.00 — «Тха музыкальни моаршалаш».
11.20 — 12.00 — ДІалоккх Албакова Амира.
15.15 — 15.30 — «Октябра — къахьегама совгІаташ». (гІалгІай меттала).
16.00 — «Школьни глобус».
16.30 — 17.00 — «Къона смена». (нохчий меттала).
18.00 — 19.00 — Иллеца доттагІал долчарна лаьрхІа концерт (нохчий меттала).

УКВ

19.00 — Иллеш, мелодеш, халхараш.
19.25 — Сайрийнара концерт.

НОЯБРЕРА ХАОТТАМ

Ноябрь гуйран тІехьара бутт ба. Ноябра шоллагІча-кхоалагІча декадашка республика къулбаседе дийнахьи-буси фегара юккъера температура пхи градус лохлургья, хІаьта лоаман районашка из ноябра хьалхарча деношка лохлургья. Дийнахьи-буси йола юкъера температура лакхехьа белгалдаькхача доазол тІехьяьлча юртбоахама культурашта йола вегетаци соц.

Вай республике ноябрь бутт дукхагІйолча хана дохк а увтташ дарзагІа догІа а делхаш хул. Ноябре иттлагІа денгара ткъоалагІча денга кхаччалца дохк доаллаш хул.

Ноябрера юкъера фегара температура къулбаседеи центральнии районашка 4—5 градус, къулбеха 2—3 градус йІайха хул.

Бетта йоачаш Шелковске районера 23 миллиметрагара Веденски районе 39 миллиметрага кхаччалца хила тарлу.

ТІеххьарча ткъаь пхиъ шера ноябрера метеорологически рекордаш хул. Фегара температура эггара лохагІа 23,6 градус шийла 1953 шера 28 ноябре хиннай, хІаьта эггара лакхагІа 23,5 градус йІовхал 1960 шера 1 ноябре.

СССР Гидрометцентра сведенегІа 1987 шера ноябре Нохч - ГІалгІайчене гІолла бетта юкъера фегара температура 0 градусагара 5 градусага кхаччалца шийла хила тарлу, лоамашкара районашка цхьа градус шелалгара ши градус йІовхалга кхаччалца, из дуккхача шерашкарча юкъерча лоархІамал 1—2 градус лохагІа. Бетта хьалхарча даькъе фегара температура бийсан 3—6 градуси, дийнахьа 2—3 градуси лохъяла тарлу.

Йоачаш дуккхача шерашкарча юкъерча лоархІамал кІезигагІа хила тарлу.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехктоххама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-80-12, 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; кехьной — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-80-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64;75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттен деношка

СФ02490. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3798.